

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Aljaž Plevnik

Vrednote strank Sls, Sds in Nsi

Diplomsko delo

Ljubljana, 2014

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Aljaž Plevnik
Mentor:izr. prof. dr. Žiga Vodovnik

Vrednote strank Sls, Sds in Nsi

Diplomsko delo

Ljubljana, 2014

Zahvala

Zahvaljujem se mentorju izr. prof. dr. Žigi Vodovniku za pomoč pri diplomskem delu.

Zahvaljujem se tudi družini in prijateljem.

Vrednote strank SLS, SDS in NSi

Politične vrednote služijo kot vezni člen med politično stranko in volivci. Slovenska ljudska stranka, Slovenska demokratska stranka in Nova Slovenija nastopajo z lastnim naborom vrednot v upanju, da so vrednote, ki osmišljajo stranko, blizu čim večjemu številu volivcev. Nekatere vrednote so strankam skupne, pri nekaterih pa prihaja do odstopanj. Ravno zaradi teh skupnih vrednot se vse tri politične stranke velikokrat označuje kot enotno politično opcijo. Stranke naj bi se razlikovale samo po svojem imenu. Zato v diplomski nalogi obravnavam najpomembnejše vrednote izbranih političnih strank, ki jih zagovarjajo omenjene stranke v svojih programih in statutih. Na posmeznih primerih pa pokažem, da obstajajo med izbranimi strankami tudi razlike in nesoglasja. S tem pa poskušam dokazati, da so Slovenska ljudska stranka, Slovenska demokratska stranka in Nova Slovenija kljub nekaterim skupnim vrednotam heterogene in jih zato ne smemo izenačevati in posploševati.

Ključne besede: vrednote, SLS, SDS, NSi, politika, družba, Slovenija.

Values SLS, SDS and NSi

The function of political values is to become the link between the political party and voters. Slovenian People's Party, Slovenian Democratic Party and New Slovenia appears with its own set of values in hope that their values are also important to the majority of voters. Some values are common to the parties and some are different. Because of these common values, are all three parties marked as one political option. The difference would be only in the name of the parties. In my thesis I present the most important values from Slovenian People's Party, Slovenian Democratic Party and New Slovenia, values which we can find in their political programs and statutes. Examining all three cases I show differences and disputes between the parties. By doing this, I try to prove that all three political parties are heterogeneous and we shouldn't equalize or unite them.

Key words: values, SLS, SDS, NSi, politics, society, Slovenia.

Kazalo

1 UVOD	6
1.1 Namen in cilji	7
1.2 Raziskovalno vprašanje	7
1.3 Metodološki okvir	8
1.4 Struktura	9
2 VREDNOTE	10
2.1 POLITIKA IN VREDNOTE	10
2.2 VREDNOTE DESNICE IN LEVICE	13
2.3 SREMINJAJOČA SE VLOGA VREDNOT	15
2.4 VREDNOTE IN SLOVENCI	17
3 STRANKA NSi (Nova Slovenija – krščanski demokrati)	23
3.1 VREDNOTE STRANKE NSi	23
3.2 ZBOR ZA VREDNOTE	27
4 STRANKA SLS (Slovenska ljudska stranka)	28
4.1 VREDNOTE STRANKE SLS	28
5 STRANKA SDS (Slovenska demokratska stranka)	31
5.1 VREDNOTE STRANKE SDS	31
6 SKUPNE VREDNOTE	34
PRIMER 1: Družinski zakonik	36
PRIMER 2: Sprememba zakona o arhivih	38
PRIMER 3: Volitve v Evropski parlament in pravnomočna obsodba Janeza Janše	41
7 SKLEP	42
8 LITERATURA	44

1 UVOD

V Sloveniji se uveljavlja splošno prepričanje, da je med politiki in političnimi strankami pogosta odsotnost (političnih) vrednot. Zapisano drugače: med vrednotami, ki jih javnost dojema kot pomembne, in vrednotami, ki jih zagovarjajo politične stranke, zeva prepad. Državljeni od politikov pričakujejo to, kar je že veliki grški mislec Platon pričakoval od filozofov. Po navedbah Platona (v Grmič 1997, 7) so le filozofi sposobni voditi državo modro, ker »gledajo na urejene, večno nespremenjene stvari, ki nikogar ne prizadevajo in tudi same ne trpijo krivic, temveč poznajo le red in razum«. Podobno meni tudi Janek Musek (1993, 51), ki pojem vrednot krepko povezuje s pojmom morale in etike. Politične stranke izmed svojih številnih vrednot in interesov v družbi kanalizirajo in predstavljajo (predvsem) politične interese (Avbelj 2013, 82). Kadar so vrednote v konfliktu s potrebami (interesi), je povsem mogoče, da se bomo bolj ravnali po slednjih (Musek 1993, 126).

Namesto da bi politične stranke s svojim delovanjem dajale zgled, kot sta si ga zamislila Platon in Musek, so se te raje odločile za delovanje po nareku Niccole Machiavellija. V svojem delu *Vladar Machiavelli* (v Grmič 1997, 7) ugotavlja, »da se politika ravna po neki logiki, ki ima kaj malo ali pa nič skupnega z moralno in vero«.

Javnost mora biti seznanjena s tem, po katerih političnih vrednotah delujejo politične stranke. Omemba vrednot v političnih programih, statutih in govorih ne odraža pravega stanja. V diplomskem delu zato predstavljam vrednote strank SLS, SDS in NSi¹. Izbrane politične stranke zasedajo pomemben del političnega prostora. Vse tri stranke imajo lasten nabor vrednot, s katerimi ne vplivajo samo na svoje volivce, temveč na celotno Slovenijo. Z dnevnimi političnimi odločitvami vplivajo na našo prihodnost. Zato je pomembno, da te vrednote predstavim in analiziram. S tem lahko pripomorem k lažji klasifikaciji volivcev izbrane stranke, hkrati pa omogočim vsem, da si poiščejo skupne vrednote in razlike s strankami SLS, SDS in NSi. Sama predstavitev je le prvi korak k cilju. Samo analiza namreč ni dovolj. Zato predstavim tudi praktične primere, prek katerih vrednote strank SLS, SDS in NSi dobijo politično težo. S tem pa vrednote pridobijo močno politično mesto. Prav tej analizi je namenjeno diplomsko delo.

¹ SLS – Slovenska ljudska stranka, SDS – Slovenska demokratska stranka, NSi – Nova Slovenija – krščanski demokrati.

1.1 Namen in cilji

V vsakodnevnem diskurzu se politiki in politične stranke sklicujejo na vrednote, etiko, moralo. Dnevno politično dogajanje pa nakazuje, da temu ni tako. Slovenski politični prostor pretresajo korupcija, neprestani spori znotraj koalicije in opozicije. Državo pretresajo vladni škandali, ki se vrstijo teden za tednom. Temeljne probleme rešujemo za fasado ideoloških sporov. Politika je v boju za oblast zanemarila državljanske dolžnosti. Prav zato se mi zdi pomembno, da v današnjih časih ponovno opozorim na politične vrednote, po katerih naj bi se ravnali v politični areni.

V diplomskem delu tako predstavim vrednote, ki jih zagovarjajo stranke SLS, SDS in NSi ter po katerih naj bi stranke in njihovi člani delovali. Izbrane stranke namreč zasedajo pomemben del slovenskega političnega prostora. S svojim delovanjem sovplivajo na življenja mnogih državljanov. Zato je še kako pomembno predstaviti vrednote, ki jih zagovarjajo omenjene stranke. Ker te stranke uvrščamo na desni politični pol, jih pogosto med seboj niti ne razlikujemo več.

Namen in hkrati cilj diplomskega dela je tako poleg podobnih vrednot predstaviti tudi razlike med strankami SDS, SLS in NSi ter s posameznimi aktualnimi primeri pokazati, da imajo obravnavane stranke poleg skupnih tudi lastne vrednote, ki jih zagovarjajo skozi njim lastno politiko. S tem prezevom je državljanu olajšana klasifikacija med političnimi strankami. Sočasno pa želim z diplomskim delom vplivati na verodostojnost političnih strank in spodbuditi vse nas h kritični presoji delovanja politike.

1.2 Raziskovalno vprašanje

Ko govorimo o vrednotah strank SLS, SDS in NSi, velikokrat namerno te stranke združujemo in jih predstavljamo kot isto politično opcijo. Pripisujemo jim vrednote tradicionalizma, konzervativizma, domoljubja, vrednotnega prepletanja s krščanstvom. Na gospodarskem področju jim pripisujemo zavzemanje za zasebno lastnino in fiskalno vzdržnost. V javnosti je tako velikokrat prisoten vtis, da ko pride do vrednotnih vprašanj, SLS, SDS in NSi nastopijo združno in enotno. Združevanje strank na takšen način lahko volivce privede do zmede pri odločanju.

Moje temeljno raziskovalno vprašanje je, ali lahko rečemo, da so vrednote, ki jih zagovarjajo in zasledujejo stranke SLS, SDS in NSi, enake, podobne ali različne. Na to vprašanje dobim odgovor šele po predstavitvi temeljnih vrednot strank SLS, SDS in NSi. Sama predstavitev pa ni zadosten pogoj.

Zato preko posameznih aktualnih primerov (družinski zakonik, novela o arhivih, volitve v evropski parlament) ugotavljam, če imajo vrednote, ki jih zagovarjajo politične stranke SLS, SDS in NSi pomembno politično moč. Oziroma jih javnost dojema kot pomembne. Hkrati pa me zanima, če vrednote prilagajajo posameznim primerom. S tem pa dobim vsaj delni odgovor na raziskovalno vprašanje.

1.3 Metodološki okvir

Pri izdelavi diplomskega dela za osrednjo metodo uporabim opisno (deskriptivno) metodo, ki je vezana na opisovanje dejstev in pojmov pri preučevanju teme. Proučevanje teme diplomskega dela prek deskripcije oziroma opisovanja dejstev in procesov temelji na analizi in interpretaciji primarnih in sekundarnih virov, kot so že opravljene študije primerov, raziskave mnenj, knjige z izbranega področja, časopisni članki, uporaba družbenih omrežij, na primer Twitterja in Facebooka. Predvsem z uporabo socialnih omrežij želim pokazati na modernizacijo izbranih (konservativnih) strank. S pomočjo teh virov poskušam osvetliti izbrano temo.

Po predstavitvi uvodnega poglavja sledijo raziskovalno vprašanje ter metodološki okvir in struktura naloge. V prvem delu prek deskripcije predstavim koncept vrednot z različnih teoretskih pozicij. Pri tem si pomagam predvsem z analizo in interpretacijo sekundarnih virov. Prek analize sekundarnih virov mi je omogočen vpogled v osnovne teoretske koncepte, hkrati pa lahko postavim osnovni okvir za nadaljno proučevanje teme. Uporabim tudi kvalitativni pristop pridobivanja podatkov. S kvalitativnim pristopom pridobim dinamična mnenja o preučevani vsebini, kar pomeni, da niso vrednostno nevtralna, saj so vrednote eksplicitno prisotne (Čagran in drugi 2004, 24). V poglavju Vrednote desnice in levice podam kratko primerjavo (še vedno smiselna?) razlikovanja med vrednotami levih in desnih strank.

V poglavju o vrednotah in Slovencih prek kratkega opisa različnih statističnih podatkov podam podlago za pregled in pomen vrednot izbranih strank.

V drugem delu sledim deskriptivni metodi. V poglavju o skupnih vrednotah naredim primerjavo skupnih vrednot strank SLS, SDS in NSi (komparacija). Prek opisa posameznih primerov pa prikažem na hitro spreminjajočo se vlogo vrednot v politiki.

V sklepu z logičnim sklepanjem na temelju spoznanj iz diplomskega dela (dedukcija) pridem do odgovora na raziskovalno vprašanje.

1.4 Struktura

Diplomsko delo je sestavljeno iz dveh delov. V prvem delu predstavim koncept vrednot z različnih teoretskih pozicij. V drugem delu pa se seznanim z vrednotami izbranih političnih strank.

Na začetku diplomskega dela v uvodu na kratko opišem temo dela. V podpoglavjih opredelim cilje in namen naloge, raziskovalno vprašanje ter metodološki okvir.

V prvem delu najprej poskušam predstaviti, kako različni avtorji pojmujejo besedo »vrednote« oziroma kaj za njih sploh predstavljajo (politične) vrednote. Predstavim tudi nekatera načela, po katerih deluje politika (oz. bi morala delovati), ter opozorim na problem pri določanju »levih in desnih« vrednot. Na kratko opozorim tudi na spreminjajočo se vlogo vrednot. V zadnjem delu po sklopih na kratko predstavim obče vrednote Slovencev in njihovo vrednotenje. Žal pa zaradi prostorske omejitve ne naredim natančnejše primerjave med vrednotami, ki so pomembne za Slovence, in vrednotami, ki jih zagovarjajo stranke SLS, SDS in NSi.

V drugem delu skušam s predstavitvijo vrednot, ki jih predstavljajo stranke SLS, SDS in NSi, dobiti vpogled v to, pri katerih vrednotah so si stranke blizu in pri katerih se razlikujejo. S posameznimi primeri (družinski zakonik, novela o arhivih, evropske volitve) prikažem, ali stranke delujejo kot samostojni politični akterji, ki imajo lastno vrednotno politiko, ali ne.

Na koncu diplomskega dela v sklepu predstavim ugotovitve, ki sem jih pridobil med pisanjem diplomskega dela. Sklepu sledi še seznam literature.

2 VREDNOTE

2.1 POLITIKA IN VREDNOTE

Andrej Ule v svoji knjigi *Znanost, družba, vrednote* navaja, da je pojem vrednot razmeroma slabo opredeljen: »Pojem vrednot se nanaša na vse, kar izraža odnose spoštovanja, cenjenja, zaželenosti ali čustvene naklonjenosti do določenih stanj stvari, ciljev delovanja, alternativ v odločitvah, duševnih ali telesnih stanj« (2006, 290). Poleg vseh naštetih vrednot bi politične stranke pri svojem delovanju morale upoštevati še tako imenovane instrumentalne vrednote, kot so učinkovitost v reševanju problemov, uspešnost delovanja, koristnost (prav tam). Kljub temu da je pojem vrednot slabo opredeljen, lahko za orientacijo vzamemo opredelitev Schwatza in Bilskya.

Schwartz in Bilsky (v Musek 1993, 74) predlagata konceptualno opredelitev, po kateri so vrednote (a) pojmovanja in prepričanja o (b) zaželenih končnih stanjih ali vedenjih, ki (c) presegajo specifične situacije, (d) usmerjajo in vodijo izbiro ali pa oceno ravnanj in pojavov ter (e) so urejena glede na relativno pomembnost.

V nadaljevanju se bom od suhoparnih premaknil k jedrnatejšim opredelitvam, po katerih naj bi se ravnali politični odločevalci.

Ali je v politični areni enaindvajsetega stoletja še prostor za vrednote, etiko, moralo? Politika je postala boj za prestiž, zasebni interes, vpliv in prostor za dober zaslužek. Je še vedno namen politike delati v javno dobro ali po naročilu ozke elite? Kakšna je sploh vloga vrednot v politiki in javni sferi?

Zavedati se je treba, da identifikacija s politično stranko in temeljnimi političnimi vrednotami leži v samem centru množičnega vrednotnega sistema. Njun vpliv na politično vrednotenje,

sodbe in odločitve je širok in globok (Kinder 1998). Tako identifikacija s politično stranko predstavlja v nekem smislu čustveno navezanost na samo stranko. Ta navezanost izvira iz socialnih podob, ki jih predstavljajo stranke (Goren v Campbell et al.; Green, Palmquist in Schickler).

Za Mirjano Ule (2009, 70) imajo vrednote poleg vloge usmerjevalca človeškega vedenja in življenja tudi vlogo mobilizacijske sile. Te mobilizacijske sile motivirajo ljudi na način, da ti sledijo določenim idealom, normam ali pa jim nasprotujejo, zavračajo druge ideale, vloge, norme. Te mobilizacijske sile pa pridobijo svojo moč znotraj vrednotenjskih ideologij. »Vrednotenjske ideologije (religiozne, etične, spolne, politične) so tisti obrazci in sistemi prepričanj, verovanj in vrednotenj, ki skušajo nevtralizirati ali nasprotno še poglobiti razcepe med osebno občutenimi vrednotami in socialno artikulacijo vrednot v določeni družbi oziroma kulturi« (Ule 2009, 71). Kateri pomen neke vrednote bo dobil splošno družbeno veljavo, priznanje in institucionalno varovanje ter kakšna je hierarhija vrednot, je tako odvisno od razmerij moči in oblasti v kateri koli družbi (Jogan 2009, 23).

Leonardo Boff navaja:

»Politika je usmerjena v skupno blaginjo, pospeševanje pravičnosti in človečanskih pravic, odpravljanje korupcije in kratenja človekovega dostojanstva. Politika, z veliko pisana, mora izoblikovati temeljne vrednote vsake skupnosti – notranjo edinost in zunanjo varnost –, pri tem pa uskladiti enakost s svobodo, uradno avtoriteto s pravično avtonomijo in soodločanjem posameznikov in skupin /.../. Določa tudi sredstva in etiko družbenih odnosov« (1986, 58–59).

Če bi politika večkrat stopicala po poti pravičnosti in se z dejanji zoperstavila korupciji med svojimi člani, bi v javnosti politiko in politike kot sinonime za demagogijo, laž in moralni razkroj zamenjalo mišljenje Platona in dr. Janeza Evangelista Kreka.

Po mnenju grškega filozofa Platona (v Grmič 1997, 7) so glavni modreci v državi filozofi, ker »gledajo na urejene, večno nespremenjene stvari, ki nikomur ne prizadevajo in tudi same ne trpijo krivic, temveč poznajo le red in razum«. Za dr. Janeza Evangelista Kreka (v Grmič 1997, 7) se moč države in njena trdnost merita skozi politične kreposti. Pod politične kreposti našteje: »politično modrost, s katero je nujno združeno spoštovanje do izkušnje drugih ljudi iz

prejšnjih dob, skrb za politični pouk, previdnost, pazljivost in zavest dolžnosti, poleg nje pa delilna pravičnost«.

Seveda pa na drugi strani ne moremo mimo Machivelilija in njegovega razlikovanja med moralo in politiko. Mnenje dr. Igorja Lukšiča (1997, 200) je, »da ima moralni teren svoje kriterije, po katerih mora delovati moralna oseba, da na njem preživi, vendar samo kot moralna oseba«. Enako velja za politični teren. Machiavelli opozarja, da je hkratno preživetje na obeh terenih, tako na moralnem kot na političnem, za vladarja nemogoče (prav tam).

»Machiavellijevo izhodišče na terenu politike je, da so ljudje po naravi slabi, ne pa dobri.« (Lukšič 2006, 20).

Delovanje politike v skupno dobro, za pravično in nekoruptivno družbo je potemtakem hitro podrejeno delovanju v lastno korist. Tako kot je že zgoraj izpostavljeno po Maci Jogan, so vrednote hitro podrejene boju za oblast in vpliv. Bećir Kečanović iz Komisije za preprečevanje korupcije ima podobno mnenje: »Namesto, da bi krepili odgovornost in skrb za državo kot skupno vrednoto in javno dobro, smo jo z brezbržnostjo prepustili gospodarskim, finančnim in političnim elitam« (2012, 163). Za masko delovanja v korist vseh državljanov, ki temelji na vrednoti enakosti, se tako pogosto skriva ekonomski interes. Virginio Held (2006, 152) skrbi, da bo v primeru, če prepustimo kapitalističnemu ekonomskemu interesu, da prevlada v družbi, sodelovanje med politiko in javnostjo marginalizirano.

Politične stranke torej pojmujejo državo kot plen, ki si ga je treba prisvojiti. Po mnenju dr. Tineta Stanovnika (2007) volilno telo od političnih strank niti ne pričakuje delovanja po nekih izrazitih moralnih vrednotah (skromnost, poštenje, načelnost, lojalnost), temveč ceni predvsem vrednoti učinkovitosti in uspešnosti. Po mnenju dr. Igorja Lukšiča (2006, 26) daje moralni teren prednost politično neizkušnim strankam in politikom, ker zase vedo, da so poslanci morale.

Volivci tako nagradijo tiste politike in politične stranke, ki izvajajo za javnost vsečne ukrepe. Velikokrat gre za populistične ukrepe tik pred volitvami. Enako je s političnimi strankami. Te namreč dajejo poudarke na različne vrednote. Ločijo se po različni miselni paradigmi. Grmič (1997, 8–9) zato opozori, da se ta pluralizem ne sme sprevreči v boj za monopol nad resnico in pravico, ne glede na skupno blaginjo. Politične stranke in politični voditelji morajo svoj

uspeh graditi na zaupanju. Ljudje zaupajo tistim političnim strankam in politikom, ki se v javnosti kažejo kot odprti za različne poglede, pošteni in odzivni ter delujejo po najboljši moči v dobro vseh (Gabriel 1994, 361).

V času, ko je stopnja brezposelnosti visoka, ko je prihodnost mladih negotova in ko se politika ukvarja sama s seboj, pa prevladuje bolj ciničen pogled na politične stranke in politike. Javnost jim pripisuje poteze elitizma, korupcije, neodzivnosti in pa delovanja za lastni interes (prav tam).

Temu ciničnemu pogledu smo v veliki meri priča danes. Proces, kako se izviti iz tega negativizma, je zelo težak. Eno izmed možnih rešitev nam ponudi Vera Klopčič. Sama je mnenja, da je treba s pragmatičnimi političnimi dejanji in ukrepi vključiti v spekter družbenih ciljev vrednote strpnosti, sodelovanja in spoštovanja različnosti. Te moralne in etične vrednote pa mora politika tudi dejansko sprejeti (Klopčič 2009, 140). Le politika, ki je legitimna, je tudi odgovorna. »Politična odgovornost je tako vezana na zanesljivost in zaupanje« (Lukšič 2006, 32).

V naslednjem poglavju osvetlim problem razlikovanja med desnico in levico. Stranke SLS, SDS in NSi uvrščamo na desnico, s tem pa jim avtomatično pripišemo delovanje po vnaprej določenih vrednotah. Tudi sam sledim tej v javnosti splošno sprejeti klasifikaciji, ki izbrane stranke uvršča na desnico. Vseeno pa prikažem tudi določene trditve, ki opravičujejo in zavračajo to klasifikacijo.

2.2 VREDNOTE DESNICE IN LEVICE

Že na samem začetku se nam zastavi vprašanje, ali sploh obstajajo vrednote, ki bi bile značilne za levico in desnico. Podobno se sprašuje tudi Norberto Bobbio v svoji knjigi *Desnica in levica*. V tem delu analizira krizo vrednot in zaton ideologij s procesi, ki so postali očitni z razpadom (ideološke, politične) bipolarnosti sveta. Sprašuje se, ali sploh še obstajajo vrednote, ki bi bile značilno desne ali leve (Bobbio 1995, 7).

Bienfait in van Beek (2001) mogoče preveč samozavestno trdita, da danes lahko vsak državljani zahodnega sveta, ki se vsaj malo spozna na politiko, v praktično vseh primerih

postavi ločnico levo–desno – medtem pa politični misleci ne zmorejo najti jasne in konsistentne opredelitve. Tudi Damhoff v svojem eseju² prikaže, da med politično levico in desnico obstajajo razlike zlasti na področju, ki zadevajo posameznika in družbo. Tako politična levica in desnica zagovarjata visoko stopnjo moralne gorečnosti, čeprav moralo razumeta vsaka po svoje. Skupno pa imata levica in desnica tudi hierarhično urejenost. To je nenavadno za levico z vidika zagovarjanja enakosti (Damhoff 2013). Mnenje Gaucheta (v Bobbio 1995, 18–19) pa je, da imata, ne glede na to, kaj se bo zgodilo, desnica in levica avtonomno življenje, ki je neodvisno od vzorca, znotraj katerega sta se na začetku razvili.

Bobbio se zato zavzema za novo opredelitev diade levica–desnica: »Desnica in levica sta antitetična izraza, drug do drugega izključujoča, povezana v celoto pa izčrpna: izključujoča v tem smislu, da nobena doktrina ali gibanje ne moreta biti hkrati desničarska in levičarska; izčrpna pa zato, ker sta lahko, vsaj pri doslednem pojmovanju para neka doktrina ali neko gibanje bodisi samo desničarsko bodisi samo levičarsko« (1995, 33). K tej novi opredelitvi lahko dodamo tudi trditev dr. Janka Kosa. Po njegovem mnenju³ levica in desnica nista jasno opredeljeni, sta zamegljeni (Tomažič 2012).

Kot je razvidno iz zapisanega, se danes poraja vprašanje, ali je ta politična delitev na levo–desno sploh še aktualna. Za slovenski prostor se upravičeno zdi, da vse politične stranke zasledujejo cilje, ki nam jih določa politika na ravni Evropske unije, OECD⁴, finančnih trgov itd. Razlika se pojavi samo na poti do cilja: ali bomo ta cilj dosegli na prihodkovni ali odhodkovni strani. Patrick Sturgis (2003) iz univerze v Surreyju je na primeru Anglije prikazal, da politične stranke spreminjajo svoje vrednote glede na javno mnenje. Podobno kot trdi Sturgis za Anglijo, bi lahko trdili tudi za Slovenijo. Kljub vsemu pa zavzemam stališče, ki prevladuje v javnem mnenju: politične stranke SLS, SDS in NSi se pozicionirajo proti desnici, s tem pa se jim pripisujejo tudi desne vrednote. Hkrati pa upoštevam mnenje dr. Janka Kosa, ki navaja, da je težko podati sodbo, če si sam pripadnik levice ali desnice (Tomažič 2012).

Po mnenju dr. Aleša Mavra se pri nas in širše opredeljuje delitev na levico in desnico zgodovinsko, vrednostno in gospodarsko. Kot zgodovinsko prelomnico izpostavi medvojno in

² The Left and the Right in Thinking, Personality, and Politics

³ Govori o Sloveniji.

⁴ Organizacija, ki združuje gospodarsko najrazvitejše države.

povojno dogajanje. Na področju vrednot se desnico enači z bolj tradicionalnim, konservativnim naborom vrednot, medtem ko se levico povezuje z liberalnejšimi idejami.⁵ Pri gospodarskih temah levica zagovarja večjo vlogo države, desnica pa stavi na zasebno pobudo in fiskalno konservativnost (prav tam). Podobnega mnenja kot Maver je tudi bivši minister za delo, družino in socialne zadeve dr. Ivan Svetlik (2012, 4. avgust); po njegovem mnenju so vrednote desnice predvsem poudarjanje posameznika in njegove pravice, zavzemanjem za enakost možnosti in neenakost rezultatov, spodbujanje razlik na podlagi zmožnosti, podjetnosti in tveganj posameznika ter branjenje pridobljenega položaja. Svetlik (2012, 7. julij) gre v eseju v časopisu Delo še dlje in za krizo okrivi prav te desne vrednote, še posebej vrednoto individualizma.

Če povzamem splošno mnenje na področju vrednot, ki so povezane z gospodarsko tematiko desnica zagovarja primat trga. Trg temelji na tekmovanju med neodvisnimi igralci, osebni svobodi in spoštovanju zasebne lastnine. Te tržne vrednote vidijo državo kot šibko, v tržne odnose nevmesavajočo. Vrednoti družbene in ekonomske enakosti sta manj pomembni.

Levica na drugi strani vidi vlogo države v zagotavljanju ekonomske varnosti, solidarnosti ter enakosti dohodka in življenjskih pogojev med različnimi družbenimi razredi. To je možno doseči samo z državno redistribucijo, progresivno obdavčitvijo, polno zaposlitvijo in socialnimi korektivi (Knutsen 1994, 160–161).

Vrednote pa niso nekaj stalnega. Njihova moč in pomen se neprestano spreminjata. Spreminjajoča se vloga vrednot tako vpliva na naše vsakdanje odločitve in navade. To dinamičnost pa s pridom izkoriščajo tudi politične stranke.

2.3 SREMINJAJOČA SE VLOGA VREDNOT

Vloga vrednot v družbi se spreminja. Družba, država, politiki adaptirajo svoj jezik oziroma ponudbo glede na razmere. Pomembno je izpostaviti pozitiven odnos med novimi vrednotami in politično vključenost v te nove vrednote. Nove vrednote težijo v smeri nematerialnega in k emancipacijskim ciljem. Gre za zamenjavo vrednot tradicije, spoštovanja, materializma. Ta

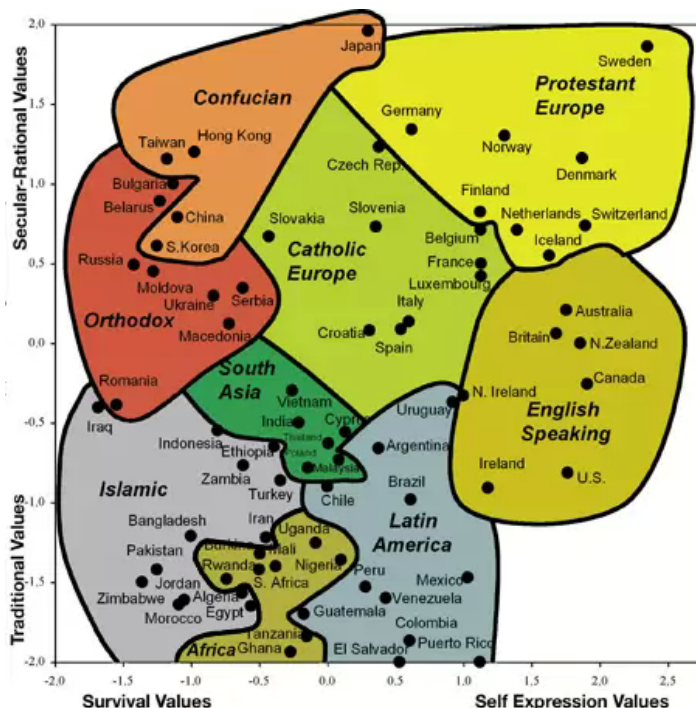
⁵ Obstajajo izjeme: socialni konservativci so zaradi odnosa do zgodovine na levem polu.

mesta zasedejo vrednote, ki težijo k notranjemu izpolnjevanju, neodvisnosti in emancipaciji (Gabriel in Van Deth 1994, 390).

Namesto vrednot, ki so bile oprte na ideologijo (religija, politika), nastopi posameznik in z njim povezane individualne lastnosti. Mirjana Ule meni podobno in navaja, da so danes »osrednje vrednote zaupanje, zvestoba, medsebojno spoštovanje, razumevanje in strpnost, medtem ko so manj pomembne vodenje gospodinjstva, podobna religiozna ali politična prepričanja in socialni izvor« (2009, 72–74).

Enaindvajseto stoletje je tako postalo stoletje postmaterialnih vrednot. Inglehart (v Rus in Toš 2005, 11) med kazalce postmoderne vrednotne usmeritve uvršča: prevlado sekularnih usmeritev prebivalstva nad religioznimi, prevlado racionalnih ved nad iracionalnimi, relativizacijo podedovanih pravic, večji individualizem, večjo strpnost itd. Za profesorja dr. Leona Jerovca (1999, 49) pa postmaterialistične vrednote predstavljajo: človekove pravice, ekologija, imaginacija, neodvisnost, pozitiven odnos do drugih, prijateljstvo, prosti čas, svoboda, toleranca, zdravje, zaupanje ljudem itd.

Slika 1.1: Razvrstitev držav glede na prevladujoče vrednotne usmeritve

Vir: David Montgomery (2013).

Vidimo, da Slovenija glede na vrednotno usmeritev še vedno zaostaja za »razvitejšim« protestantskim delom. Slovenijo tako lahko uvrstimo med sekularne države, ki pa so šele na poti k postmaterialističnim vrednotam. Naslednje poglavje tako pokaže, katere vrednote se zdijo slovenskim državljanom pomembne v enaindvajsetem stoletju. SLS, SDS in NSi morajo namreč za uspeh na volitvah čim bolj približati svoje vrednote vrednotam volivcev.

V nadaljevanju predstavim odnos slovenskih državljanov do določenih vrednot. Tako lažje ugotavljam, ali so vrednote strank SLS, SDS in NSi aktualne tudi danes.

2.4 VREDNOTE IN SLOVENCİ

To podpoglavje se mi zdi pomembno zato, ker dobim vpogled v to, katere vrednote so pomembne slovenskim državljanom. Zavedati se moramo, da so politične stranke odvisne od podpore volivcev. Uspeh pa si lahko zagotovijo le na način, da volivci prepoznajo skupen nabor vrednot. V pomoč sta mi bili predvsem dve raziskavi: Slovensko javno mnenje 2005/3; Svetovna raziskava vrednot (World value survey, WVS, 2005)⁶ in pa Vrednote: Slovensko javno mnenje 2007/2; vrednote, pogledi na družbene razmere in odnos do strank⁷.

a) VREDNOTA DRUŽINE IN ZAKONSKE ZVEZE

V enaindvajsetem stoletju naj bi se vloga družine zmanjševala. V sodobnih družinah tako vse bolj prevladujejo enakopravna partnerska razmerja. Včasih je bila ločnica med vlogo moškega in vlogo ženske v zakonu jasna. Danes je večji poudarek na osebnih odnosih. Večji vpliv individualizma, večja neodvisnost in avtonomija, več izbire itd. so žensko vlogo v zakonu spremenili (Yankelovich 1993, 33). Pomemben vidik v družini predstavlja izobrazba zakoncev. »Ženske, ki delajo več ur, imajo višje zasluge, so višje izobražene in uveljavljajo enakopravnost med spoloma, opravljajo manjšo količino družinskega dela, medtem ko moški z manj delovnimi urami in višjo izobrazbo, ki se zavzemajo za enakopravnost med spoloma, opravljajo več družinskega dela« (Selinšek v Coltrane 2004, 19). V času, ko je brezposelnost med mladimi visoka, ko se zmanjšuje delež zaposlitev za nedoločen čas in ko je nakup

⁶ Raziskava je bila izvedena na reprezentativnem vzorcu (N = 1620) polnoletnih državljanov Republike Slovenije. Čas izvedbe raziskave je bil oktober–november 2005.

⁷ Raziskava je bila izvedena na reprezentativnem vzorcu (N = 1516) polnoletnih državljanov Republike Slovenije. Čas izvedbe raziskave je bil oktober–november 2007.

lastnega stanovanja postal praktično nemogoč, se zdi pojem družine oddaljen ideal. Po mnenju sociologinje Tanje Rener je družinsko življenje za ljudi najpomembnejša vrednota. Največji problem družinam predstavljata stanovanjska in zaposlitvena situacija (Drole 2005).

Po navedbah raziskave Rusa in Toša iz leta 2005 družino kot zelo pomembno vrednoto dojema skoraj 90 % vprašanih. Velika večina Slovencev zagovarja »nuklearno« družino, ki jo sestavljajo oče, mati in otroci. Več kot dve tretjini Slovencev dojema tudi zakonsko zvezo kot pomembno institucijo (Toš 2005, 191).

Stranke SLS, SDS in NSi imajo vrednoto družine za eno izmed najpomembnejših točk v svojih programih. Poudarjajo pomen »klasične« družine. Svoje videnje družine so predstavili tudi prek družinskega zakonika.⁸ Zanimiva in na določenih točkah zaskrbljujoča je ugotovitev, da strpnost ne narašča v odnosu do homoseksualnosti, zakonskega varanja in najstniške spolnosti (Rus in Toš 2009, 151).

b) VREDNOTE IN RELIGIJA

Konflikti, povezani z religijo, so v tesni povezavi s konflikti elit in političnimi zavezništvi poznega devetnajstega stoletja. Tudi same politične stranke se opredeljujejo kot religiozne ali sekularne (Knutzen 1994, 463).

Vera kot vrednota je za politične stranke SLS, SDS in NSi zelo pomembna. Vse tri stranke pri svojem delu izhajajo iz krščanske tradicije in si prizadevajo za delovanje po načelu krščanskih vrednot. Cerkev na Slovenskem je v zadnjih letih izkazala premalo poudarka temeljnim krščanskim vrednotam skromnosti, poštenosti in skrbi za malega človeka. V globalnem merilu pa so jo ošibila še poročila o spolnih škandalih. Vse to je pustilo posledice tudi pri nas. Veliko ali precejšnje zaupanje v Cerkev namreč izraža le še četrtnina Slovencev (Smrke 2012). Gre za najnižje zaupanje v Cerkev od osamosvojitve dalje. Vendar pa za omenjene stranke, ki zagovarjajo krščanske vrednote, ni vse tako negativno. Za verne se je leta 2007 opredelilo 52,3 % vprašanih, 16,2 % pa se jih ni znalo opredeliti. Rimskokatoliški skupnosti pa pripada 66 % vprašanih (Toš 2009, 357).

⁸ Glej poglavja, ki govorijo o vrednotah posameznih strank.

Inglehart navaja, da se javnost v najrevnejših državah sveta najbolj nagiba k poudarjanju vere in da je ta poudarek najbolj značilen za države z islamsko kulturno tradicijo. S tem poudari dva vidika: 1) kulturnozgodovinski vpliv in tradicijo ter 2) gospodarski razvoj. Bolj kot je država gospodarsko razvita, manjši je vpliv vere. Pomen vere pa je pomembnejši v razvijajočih se državah (Rus in Toš 2009, 170–173).

Po vsej verjetnosti bo Slovenija sledila Ingelhartovi tezi proti poti nadaljnje sekularizacije. Obstaja pa še drugi vidik. Po mnenju Patricka Fagana (2006) ima vera velik vpliv na družbeno stabilnost tudi v »razvitem« svetu. »Čeprav tradicionalne verske vrednote izgubljajo na veljavi, predstavljajo vrednote in načela, ki jih zagovarjajo najbolj razširjene svetovne religije, kristalizacijo človeške moralne in etične intuicije« (Musek 1993, 52). Slovenijo tako lahko uvrščamo med sekularne države. Vpliv Cerkve na politične in socio-ekonomske odločitve pa ostaja močan. K temu je verjetno pripomogel tudi strah, ki je prisoten še iz socialističnega obdobja, ki je imelo odklonilen odnos do Cerkve in verujočih. Cerkev pa je v strankah SLS, SDS in NSi našla skupnega partnerja za širjenje svojega vpliva.

c) POLITIKA IN POLITIČNE STRANKE

Javnost vedno bolj izgublja zaupanje v politike. Vedno večja neodvisnost posameznika se kaže v njegovi povečani politični osamosvojenosti, naraščanju protistrankarskih občutij, pa tudi v naraščanju nerazpoloženja in nezaupanja v politiko. »To pa spodbuja tudi občutek vrednotne zapostavljenosti oz. razhajanje med vrednotami in cilji vladajočih skupin ter cilji in vrednotami od oblasti odrinjenih oz. neudeleženih skupin in posameznikov« (Listhaug v Rus in Toš 2009, 277).

V Sloveniji se velika večina državljanov strinja, da politiki in politične stranke delujejo odmaknjeno od realnih problemov. Politične stranke so videne kot hierarhične trdnjave. Politiki so verjetno najbolj »osovraženi« prebivalci naše države. Zaznamovani so z vrednotami sebičnosti, samovšečnosti, egoizma, lakomnosti, ozkoglednosti itd. V slovenskem političnem prostoru se je ukoreninil eden izmed največjih strahov Spomenke Hribar (2009): po njenem mnenju se moramo hudo bati politikov, ki določajo vrstni red vrednot in načine njihovega uresničevanja.

Političnim strankam po raziskavi iz leta 2005 tako ne zaupa skoraj tretjina vprašanih, več kot polovica pa ima v politične stranke le malo zaupanja (Toš 2005, 198). Tudi raziskava Trusted Brand iz leta 2013 je le še potrdila nizko zaupanje v politiko⁹ (STA, sal 2013, 7. marec).

Politične stranke bodo morale v svojem delovanju korenito spremeniti svoje dosedanje delo. Ena izmed rešitev je, da začnejo uresničevati vrednote, ki jih zagovarjajo. To še posebej velja za stranko SDS. Po raziskavi Episcentra iz februarja 2014 stranke SDS zagotovo ne bi volilo kar slabih 51 % vprašanih, stranke NSi pa slabih 23 %. Takih, ki zagovo ne bi obkrožili stranke SLS, je »le« 8 % (Ovsenik 2014, 21. februar).

č) VREDNOTE, POVEZANE Z DEMOKRACIJO

Demokracija kot vrednota se uveljavlja skladno z legitimiteto sistema, torej skozi izbor in moč demokratičnih vrednot, ki jih sistem uspešno uvaja in uresničuje ter jih ljudje kot take priznajo. »V Sloveniji se po štirinajstih letih lastne demokratične prakse oblikuje oz. izraža podpora demokratičnemu sistemu, ki jo dviga v družino tradicionalnih demokratičnih držav, pa čeprav na spodnji rob« (Rus in Toš 2009, 327).

Vsi se strinjamo z mnenjem Alojzije Židan (2002, 1049), da je naloga demokracije, da posameznika usposablja za dejavno, odgovorno državljansko vlogo v pluralnih družbenih razmerah. Žal pa je sistem, ki naj bi zagotavljal uspešno uvajanje in uresničevanje demokratičnih vrednot, zatajil. Anketa Politbarometra iz januarja 2013 je pokazala, da je kar 90 % Slovencev nezadovoljnih z demokracijo v Sloveniji (CJM 2013). Tudi anketa, ki jo je marca 2014 izvedel FUDŠ¹⁰, je pokazala, da je kar 33,9 % državljanov popolnoma nezadovoljnih z demokracijo v Sloveniji. Več kot polovica pa jih meni, da imamo demokracijo z velikimi težavami (RTVSLO.si 2014, 17. marec).

V Sloveniji je tako kot na področju zaupanja v demokracijo tudi na področju zaupanja v institucije. Vrednote, ki naj bi jih zastopale institucije, so pri ljudeh naletete na odklonilen odnos. Tako je po raziskavi Politbarometra iz januarja 2013 najmanj zaupanja v vse osrednje

⁹ Vir: <http://www.dnevnik.si/slovenija/raziskava-trusted-brand-2013-najvec-zaupanja-v-gasilce-najmanj-v-politike>

¹⁰ Fakulteta za uporabne družbene študije Nova Gorica.

državne institucije (predsednik vlade, državni zbor, vlada, politične stranke, sodišča itd.) (CJM 2013).

Slovenija pa vseeno izstopa z močnim zaupanjem v izobraževalni sistem, institucije socialne države in institucije, ki označujejo gospodarsko stabilnost in rast, pa tudi v civilnodružbena gibanja (Rus in Toš 2009, 365).

Skrb vzbujajoče je dejstvo, da je stanje demokracije v Sloveniji vedno slabše. Ali sploh še lahko govorimo o demokraciji in demokratičnih vrednotah? Predvsem nas lahko skrbijo apatija, statičnost, odklonilen in ciničen odnos do vsega, kar ima politični prizvok. Če k temu prištejemo še negativen odnos mladih in visoko izobraženih, je demokratičen deficit v Sloveniji izreden.

Verjetno lahko iščemo razloge tudi v dejstvu, da smo po vstopu v Evropsko unijo in z uvedbo evra zaspali. Podobnega mnenja sta tudi Rus in Toš (2009, 330), ki navajata, da smo mogoče že v izhodišču imeli previsoka pričakovanja pri reformah na ekonomskem in socialnem področju. Pravzato je pomembno, da ne pozabimo, da »... demokracija ni večna, statična, enkrat za vselej živeča tvorba. Demokracija mora biti živost, dinamičnost, izziv, proces, udeleženosť« (Židan 2002, 1054).

d) VREDNOTE POVEZANE Z DRŽAVO BLAGINJE IN TRGOM

»Stališča in vrednote prebivalcev naj bi v demokratični družbi pomembno vplivali na nadaljnji razvoj države blaginje, seveda pod pogojem, da demokracijo razumemo kot visoko odzivnost politične elite na stališča in vrednote prebivalstva« (Boguslow v Rus in Toš 2005, 71). Boguslow še navede, da vrednote niso izvedene na znanstveni način, niti logično niti intelektualno. So primarno dejstvo.

Vsi se strinjamo, da je učinkovito delovanje države blaginje nujen predpogoj za normalno delovanje države. Delujoče šolstvo, zdravstvo in sociala so osnovne kategorije vsake države. Vzpostavila se je tudi nova vrsta vrednot: tržne vrednote. Gre za to, da ima vsaka stvar svojo vrednost. Serge Latouche (2009, 36) meni, da v globaliziranem svetu obstajajo le še tržne vrednote; obstaja samo še kvantitativno vrednotenje glede na ceno. To pa lahko ogrozi delovanje države blaginje. Država blaginje je namreč tesno povezana z vrednoto dela.

Slovenski anketiranci poudarjajo predvsem tiste lastnosti dela, ki stremijo k osebnostnemu razvoju (Rus in Toš 2005, 35).

»Država blaginje med drugim s svojimi blaginjskimi sistemi povečuje ali zmanjšuje napetost v družbi ter tako vpliva na stopnjo strpnosti ali nestrpnosti med družbenimi skupinami. Sistemi blaginje lahko tudi zmanjšujejo ali pa ustvarjajo konflikte med posameznimi deli družbe, kjer je antagonizem sicer pričakovan, vendar pa je lahko zaradi sistemskih neenakostialo nepravilnosti vendarle vzpostavljen« (Filipovič in Rakar v Šinigoj 2011, 11). Tak konflikt je lahko »boj« med zagovorniki privatizacije in branilci državne lastnine. Sociolog Urban Vehovar (2009, 13) izpostavi, da je delo kot vrednota¹¹ postalo predrago, da bi omogočalo tržno konkurenčnost, ki bi bila utemeljena na ceni končnega izdelka ali produktivnosti domače delovne sile.

Delo kot ekonomska vrednota v postmaterializmu tako postaja moralna vrednota. Ta torej predstavlja osebno zadovoljstvo, ko delaš nekaj, kar je koristno in produktivno (Yankelovich 1993, 40). Prav zato je pomembno, da država blaginje zmanjša napetost v družbi v smeri strpnosti. Mojca Medvešek (2007, 199) je med raziskovanjem nestrpnosti ugotovila, da po nekaterih analizah kar 70 % ljudi verjame, da obstaja v družbi nestrpnost med ljudmi, kar je zaskrbljujoč podatek.

Ta nestrpnost je danes deloma povezana z razliko med »mladimi« in »starejšimi« delavci. Gre za različne poglede na ideje, vrednote in obnašanje do avtoritete ter lojalnosti institucij (Van Ness in drugi 2010). Če poenostavim: starejši delavci so večinoma zaposleni za nedoločen čas v varnih zaposlitvah. Na drugi strani pa med mladimi prevladuje prekerna zaposlitev.

Stranke SLS, SDS in NSi (desne stranke) zagovarjajo aktivno vlogo posameznika na trgu, privatizacijo in manjšo vlogo države. Na drugi strani pa izpostavljajo pomen pravne države, enakopravnosti in pravičnosti. Prav te tri stranke največkrat označijo za »neoliberalistične« in »antisocialne«.

S trditvijo, da Slovenija podpira neoliberalistični trg, se marsikdo ne strinja, saj je delež državne lastnine v Sloveniji največji v celotni Evropski uniji (Finance.si 2010, 10. julij).

¹¹ Upoštevajoč naš bruto družbeni proizvod.

3 STRANKA NSi (Nova Slovenija – krščanski demokrati)

Stranka NSi v trenutnem sklicu parlamenta predstavlja opozicijsko parlamentarno stranko. Na njenem čelu je predsednica Ljudmila Novak. Po politični usmeritvi naj bi se stranka NSi uvrščala najbolj desno v slovenskem političnem prostoru. Gre za stranko, ki se ji v javnosti pripisujejo vrednote konzervativizma, tradicionalizma in tesne povezave s Cerkvijo.

3.1 VREDNOTE STRANKE NSi

Temeljni program Nove Slovenije z naslovom Blizu ljudem je bil sprejet na tretjem kongresu stranke v Mariboru, ki je potekal 28. novembra 2009. V njem je velik poudarek prav na vrednotah. V predgovoru Ljudmila Novak o vrednotah pravi takole:

Nova Slovenija se opredeljuje kot stranka vrednot, ki deluje po načelih krščanske demokracije. Prav za to usmeritev je značilno, da je po drugi svetovni vojni popeljala Evropo po poti miru, dialoga, sodelovanja in napredka. Prav v času krize se je pokazala velika potreba po vrnitvi vrednot v družbo in tudi v politiko, kar v Novi Sloveniji že ves čas poudarjamo. Življenje brez upoštevanja temeljnih občečloveških vrednot lahko privede samo do propada naše družbe in civilizacije. Prihodnost potrebuje moč tradicije in napredek ob spoštovanju vrednot. Naš cilj je ustvarjanje takšne družbe, ki bo spoštovala človeško življenje od spočetja do naravne smrti. Stvarstvo nam je dano v upravljanje in uporabo, zato smo ga dolžni spoštovati in čim bolj neokrnjeno predati naslednjim rodovom. Želimo ohraniti slovenstvo in spodbujamo domoljubje. Za nas je družina velika vrednota in temelj zdrave družbe. Izhajamo iz prepričanja, da je mogoče povezati tradicijo z modernostjo, humanostjo in napredkom ter tudi v politiki in gospodarstvu delovati v duhu krščanskih vrednot za dobrobit vseh članov družbe (Temeljni program Blizu ljudem 2009, 4).

Predsednica NSi Ljudmila Novak tako poudari temeljne vrednote krščanstva, družine, domoljubja, svobode in pravičnosti. V nadaljevanju so te vrednote opisane še podrobneje.

a) Krščanstvo

Na več mestih poudarjajo posameznikovo odgovornost Bogu in bližnjim. O krščanskih vrednotah, s katerimi se poosebljajo, med drugim zapišejo: »Krščanske vrednote usmerjajo politično delovanje stranke in motivirajo naše prizadevanje za pravičnost, mir, svobodo in ohranjanje življenjskega okolja. Pri tem se zavedamo lastne in človeške nepopolnosti in omejenosti, odprti pa smo za vse ljudi, katerih predstave o političnem delovanju so združljive z našimi vrednotami ... Pomoč šibkim je naša krščanska in politična dolžnost« (prav tam, 6).

Gre za temeljne krščanske vrednote pravičnosti, solidarnosti, karitativnosti itd.

b) Družina in posameznik

Ena izmed temeljnih vrednot, za katere se zavzema NSi, je družina. Spoštujejo zakonsko zvezo med možem in ženo ter izražajo podporo tradicionalni družini. Namen zakona je tako ljubezen med zakoncema, hkrati pa tudi posredovanje novega življenja in vzgoja otrok. Družina predstavlja za NSi središče in temelj družbe ter ima nenadomestljivo vlogo za posameznika, skupnost, narod in državo (NSi 2009, 28. november). V stranki zavzeto branijo vrednoto življenja od spočetja do naravne smrti. NSi tako nasprotuje splavu in evtanaziji (Temeljni program Blizu ljudem 2009, 7). Vsi ljudje imajo po mnenju NSi tudi pravico do enakih svoboščin in enakosti pred zakonom, neodvisno od izvora, jezika in barve kože ali duševne moči oziroma šibkosti. Gre za poudarek osebne odgovornosti (prav tam).

c) Domovina, domoljubje

NSi je ponosna na svojo domovino Slovenijo. V znak spoštovanja in ljubezni do nje moramo v imenu domovine delati pošteno, odgovorno in v duhu dobrega gospodarja. Velik pomen h krepitvi domovine pripišejo medijem. NSi meni, da oddaje o slovenski zgodovini, umetnostni zgodovini, etnologiji, muzikologiji in kulturni dediščini pripomorejo k večji narodni samozavesti in ponosu ter spodbujajo domoljubje. V nadaljevanju predstavijo kritiko na račun šolstva in države. Menijo, da se premalo časa posveti vzgoji za domoljubje in spoštovanje narodne identitete, vrednotam naših prednikov, državnih simbolov in slovenstva nasploh (prav tam, 19).

d) Svoboda

Vsako bitje je rojeno kot svobodna in odgovorna oseba, zapišejo v NSi. Človek je lahko svoboden le, ko lahko sam odloča, njegove odločitve pa morajo tako temeljiti na osebni vesti in razumu. Ker so ljudje svobodni, so tudi odgovorni za svoja dejanja. Svoboda je pogojena z demokratičnostjo države in vladavino prava. Po mnenju stranke je svoboda posameznika omejena s svobodo drugega. Odklanjajo pa vsakršno nepotrebno vmešavanje države (prav tam, 7).

e) Odgovornost

V skladu s strankinim pogledom na človeka je vsak posameznik osebno odgovoren za svoja dejanja. Hkrati pa je ta posameznik odgovoren za sočloveka in skupnost ter za državo, v kateri živi. Poleg osebne odgovornosti poudarjajo tudi politično delovanje, ki mora temeljiti na osebni odgovornosti, ki jo je treba tudi spodbujati. Odgovornosti se ne sme prelagati na anonimne ustanove (prav tam, 8).

f) Narava in trajnostni razvoj

Po mnenju stranke je naša naloga ta, da danes sprejemamo takšne politične in gospodarske odločitve, ki bodo zagotavljale ohranitev naravnih virov in okolja tudi za življenje prihodnjih rodov. To pa lahko dosežemo z načelom vzdržnosti. »Pri oblikovanju in razvoju današnjega sveta smo moralno zavezani za zmernost in samoomejevanje. Naše delovanje mora stremeti k varovanju in spoštovanju ter ohranjanju čiste narave« (prav tam).

g) Pravičnost

Pravičnost za NSi pomeni zagotavljanje enakih možnosti vsem državljanom pri izobraževanju, delu in plačilu, pred zakonom, v javnem življenju in pri uveljavljanju osnovnih socialnih pravic. NSi poudarja tudi pravičnost pri sodnih postopkih. »Pravičnost ne pomeni dajati vsem isto, temveč zagotoviti, da bo vsak deležen tistega, kar mu najbolj ustreza. Prizadevamo si zagotoviti enake priložnosti vsem ljudem, da bi se lahko uresničevali v skladu z lastnimi značilnostmi« (prav tam).

h) Uspešnost

V stranki menijo, da je treba vrednoti uspešnosti dati več veljave in hkrati krepiti uspešnega podjetniškega duha. »Osebna uspešnost v družini, družbi, politiki, poslovnem okolju, v kulturi, športu, na znanstvenem področju itd. mora biti merilo za delitev zaslužka znotraj okvirov tržnega gospodarstva in za napredovanje v službi in v družbi. Človekova osebnost se ne razvija le ob stremljenju za uspehom, temveč tudi ob prostovoljnih in humanitarnih dejavnostih, rekreaciji, uživanju v umetnosti in ljubiteljski kulturni dejavnosti, pri zabavi, športu in igri« (prav tam, 9).

i) Varnost

Delujoča pravna država zagotavlja varnost. Naloga države je zagotavljanje politične in družbene stabilnosti. Ob konfliktih mora ustrezno posredovati.

»Varnost predpostavlja prostor, znotraj katerega lahko človek načrtuje svojo prihodnost. Ta prostor vključuje notranjo in zunanjo varnost države, varovanje življenja, svobode in premoženja, varnosti v tretjem življenjskem obdobju in v času bolezni ter socialne stiske, prav tako pa tudi zagotavlja nemoten razvoj v osnovnih segmentih osebnega in družbenega življenja, kot so izobraževanje, usposabljanje, kultura in vera« (prav tam).

j) Partnerstvo

Pod partnerstvom si v NSi predstavljajo družbo, ki je kljub različnim pogledom in interesom pripravljena na miroljuben način razreševati spore. Partnerstvo vključuje medsebojno spoštovanje, dialog in prepoznavanje skupnih vrednot. Načelo partnerstva naj bi se uveljavilo v vseh segmentih življenja: družini, politiki, gospodarstvu, javni upravi itd (prav tam).

k) Subsidiarnost

NSi podpira delitev nalog v družbi, ki temelji na partnerstvu. Posamezniki in majhne skupnosti naj svoje probleme rešujejo v duhu osebne odgovornosti. Na ta način naj bi razbremenili državo. Skupnost naj bi pomagala posamezniku le takrat, kadar resnično ni nečesa sposoben opraviti sam (prav tam, 10).

l) Sodelovanje in soodločanje

V stranki NSi menijo, da demokracijo in stabilnost države lahko okrepimo le, če se bodo državljani neposredno politično udeleževali. Podpirajo predstavniško demokracijo. »Občutek za odgovornost, strpnost in kritično presojo je potreben pogoj za sodelovanje. Sodelovanje pri opravljanju družbenih nalog zahteva od nas visoko razvito zavest o odgovornosti za interakcije v družbi in v političnem sistemu. Da bi zagotovili skupno dobro, se moramo, kadar je to nujno, odpovedati tudi osebnim ali lokalnim interesom« (prav tam).

m) Strpnost

NSi podpira družbo različnosti in odprtosti. Strpnost predstavlja temelj našega vsakdanjega življenja. »Pomeni odprtost in občutljivost do sočloveka, razumevajoče sprejemanje drugačnih mnenj in spoštovanje drugačnih življenjskih slogov, idealov in prepričanj.« Temeljno merilo za strpnost predstavlja spoštovanje človekovih pravic. NSi poudari pomen zavesti o lastni kulturi: »Strpnost ne pomeni, da so vsa stališča enakovredna ali da morajo biti vsi življenjski slogi deležni enake pravne in državne podpore« (prav tam).

NSi pa je v letu 2014 izdala nov dokument z naslovom Odgovori za prihodnost. Gre za zelo obsežen dokument, ki v ospredje postavlja tematiko gospodarstva, ki temelji na nizkih davkih, privatizaciji in fiskalni vzdržnosti. Temu pa so podrejene tudi vrednote. Svoboda, pravičnost in varnost so lahko dosežene samo preko tržno odprte družbe. Kapitalizem in krščanski nauk pa mnenju NSi nista medsebojno izključujoča. Tako NSi v prvo vrsto postavi svobodnega in odgovornega posameznika in privatno lastnino (NSi 2014).

3.2 ZBOR ZA VREDNOTE

Zbor za vrednote je NSi ustanovila 11. marca 2010 v Ljubljani. Kot je razvidno že iz imena zbora, je namen razpravljati o vrednotah in o tem, kakšno državo si želimo imeti.

V predstavitvi Zbora za vrednote zapišejo: »V NSi ugotavljamo, da je Slovenija v finančni, gospodarski, politični, moralni krizi, krizi družine in krizi vrednot, prav slednja pa je izvor

vseh teh kriz. Te vrednote so zavzemanje za resnico, poštenost, domoljubje, delavnost in solidarnost med ljudmi« (NSi.si/ Zbor za vrednote).

V nadaljevanju pripišejo peščici posameznikov iz politike in gospodarstva uničujoč vpliv na vrednote, brez katerih sta ogrožena obstoj in razvoj tako posameznika kot naroda. Zbor za vrednote je v javnosti znan po tem, da je aktivno nasprotoval družinskemu zakoniku.

Pod okriljem stranke NSi deluje tudi institut dr. Janeza Evangelist Kreka. »Institut dr. Janeza Evangelista Kreka se sistematično ukvarja z državljskim in političnim izobraževanjem ter deluje kot skupina strokovnjakov na gospodarskem, političnem in socialnem področju. Predstavlja krščansko demokratske vrednote in krepi krščansko demokracijo znotraj civilne družbe« (IJEK 2011).

4 STRANKA SLS (Slovenska ljudska stranka)

4.1 VREDNOTE STRANKE SLS

SLS v drugem členu Statuta iz leta 2011 navaja, da stranka stremi k spodbujanju tradicionalnih vrednot, ki temeljijo na spoštovanju človeka, družine, doma, domovine, države, varstva narave, dela ter zviševanja splošne kulturne in intelektualne ravni slovenskega naroda. Nadalje se stranka zavzema za uveljavljanje in zagotavljanje socialne pravičnosti ter enakih možnosti za uveljavljanje interesov za vse državljane Republike Slovenije (Statut SLS 2011, 2).

V programu stranke, ki je bil sprejet na kongresu stranke 17.11. 2007, namenjajo vrednotam celo poglavje. Četrto poglavje programa je poimenovano Osnovne vrednote SLS. V nadaljevanju bom podrobneje predstavil prav temeljne vrednote stranke.

a) Družina

Kot prvo vrednoto SLS izpostavi družino. Človek predstavlja temelj in cilj vsake demokratične ureditve. Zato njega in njegovo svobodo v stranki postavijo na prvo mesto.

Družina predstavlja prvo in najpomembnejše okolje. Zagovarjajo pozitivno diskriminacijo družine, saj posameznik prav prek nje najbolj naravno pridobi življenjsko pomembne vrednote, izkušnje in znanja. SLS se zavzema za spoštovanje človeškega bitja od spočetja pa do naravne smrti. Družina predstavlja vrednoto, ki prek svoje varnosti in zaupanja omogoča in zagotavlja obstoj slovenskemu narodu. Družina je predstavljena kot osnovna moralna, kulturna, sociološka, gospodarska in politična vrednota (Program SLS in resolucije 2007, 9, 12).

b) Demokracija

Kot drugo vrednoto stranka SLS predstavi demokracijo. Demokratično urejena družba najbolj celovito zagotavlja spoštovanje človekovega dostojanstva. Demokracijo v stranki razumejo kot iskanje skupnih rešitev in najboljših možnosti za vse. Stranka SLS se predstavlja kot demokratično urejena stranka. Po njihovem mnenju se demokracija udejanja prek argumentov in ne prek moči. S tem pa morajo imeti tudi družbene, narodnostne, socialne manjšine pravico do svojega glasu.

V stranki SLS zavračajo aktivno sodelovanje države in dajejo prednost posameznikom, pravnim osebam in družbenim skupinam, da sami urejajo odnose v družbi. Naloga države je po mnenju stranke v tem, da zagotavlja posameznikovo svobodo in pravičnost (prav tam 9–10).

c) Sožitje

V SLS si prizadevajo za sožitje na več ravneh. Tako zagovarjajo sožitje med različnimi socialnimi skupinami, generacijami, narodi in manjšinami, pripadniki različnih veroizpovedi. Sožitja na teh področjih vodijo k varnosti in zadovoljstvu ljudi. Največ pozornosti pa v stranki namenjajo sožitju med mestom in podeželjem. V programu se še posebej predstavijo kot stranka, ki se zavzema za ohranitev podeželja. Mesto in podeželje se morata razvijati sočasno in enakomerno. Urbana in ruralna območja si morajo prizadevati za sodelovanje med seboj. To sožitje lahko prispeva k ponovni oživitvi slovenskega gospodarstva (prav tam, 10).

K temeljnim vrednotam spada tudi ohranjanje kmetijstva ter obdelanega in poseljenega podeželja (prav tam, 41).

Na gospodarskem področju se SLS zavzema za okoljsko-socialno tržno ekonomijo. Vrednote okoljsko-socialnega tržnega gospodarstva temeljijo na načelih svobode, dosežkov, odgovornosti in solidarnosti. Tako združujejo individualne dosežke, socialno pravičnost v družbi in odgovorno ravnanje z okoljem (prav tam, 14).

d) Zdravje

»Vsak posameznik ima pravico do zdravega življenjskega okolja, zdrave hrane in do možnosti za zdrav način življenja, zato so vsi ukrepi politike SLS usmerjeni v zagotavljanje zdravja v njegovem najširšem pomenu.« Za zdravje je v prvi vrsti odgovoren vsak posameznik. Še posebej apelirajo na delodajalce, da zagotovijo zdravo delovno okolje za zaposlene. Prek zdravih posameznikov pridemo do zdrave družbe (prav tam, 10).

e) Solidarnost

SLS od družbe pričakuje, da bo posameznikom pripravljena priskočiti na pomoč, ko se bodo znašli v težavah. Posamezniki smejo zahtevati naklonjenost družbe, hkrati pa morajo sami prispevati svoj delež družbi po svojih zmožnostih. Posameznik lahko od družbe pričakuje pomoč, ki mu zagotavlja osnovno človekovo dostojanstvo. V stranki SLS poudarjajo, da solidarnostna pomoč, ki jo posameznik ali skupina prejmeta, ne sme prispevati k manjši motivaciji za delo posameznikov in družbeni razvoj (prav tam, 10–11).

f) Pravičnost

Pravičnost kot ena izmed temeljnih vrednot posebej načelo francoske revolucije, da moramo biti v državi in družbi vsi enakopravni in enakovredni. Tako v stranki navajajo, da mora država zagotavljati pravično obravnavanje vseh državljanov in vseh prebivalcev, ne glede na njihov gmotni položaj ali druge okoliščine (prav tam, 11).

g) Medsebojno spoštovanje in zaupanje

V stranki SLS si kot demokratična in odprta stranka prizadevajo za politiko spoštovanja in zaupanja od najnižjih lokalnih skupnosti do državnih organov. Prisegajo na odprt dialog in sprejemajo drugačno mnenje. Zaupanje se vzpostavi le s transparentnim delom in odločanjem (prav tam).

h) Enakopravnost

Poleg omenjenih vrednot v programu stranke SLS zagovarjajo tudi enakopravnost med moškimi in žensko. Ženske in moški morajo imeti enake možnosti za izobraževanje, poklicno delovanje ter družbeno udejstvovanje in napredovanje. Med drugim zapišejo, da partnerski odnos v družbi in družini omogoča, da očetje prevzamejo aktivnejšo vlogo v družini (prav tam, 14).

i) Znanje

Na področju izobraževanja si v stranki prizadevajo za šolo, ki vzgaja za človeka, medčloveške odnose in družino prek slovenskih vrednot, slovenske kulture in civilizacije, ki ji pripadamo. Poseben poudarek naj bi bil na domovinski in državljski vzgoji, s katero bi krepili duh slovenstva (prav tam, 20–22).

5 STRANKA SDS (Slovenska demokratska stranka)

Vse tri stranke, SDS, SLS in NSI, spadajo pod okrilje Evropske ljudske stranke (EPP). Med vsemi tremi strankami ima na današnji širši družbeni in politični prostor največji vpliv stranka SDS.

5.1 VREDNOTE STRANKE SDS

V drugi točki uvoda je v strankinem programu zapisano:

Slovenski demokrati se zavedamo svojih evropskih kulturno-civilizacijskih temeljev, kot so judovsko-krščanska dediščina, humanizem in razsvetljenstvo. Zavedamo se pomena dela naših prednikov, ki so slovenstvo ustvarjali in ohranjali v težkih zgodovinskih in družbenih okoliščinah ter ga znali v skladu s časom spreminjati tako, da je iz njega zrasla sodobna slovenska država. Zapustili so nam univerzalne vrednote svobode, pravičnosti, solidarnosti in domoljubnosti, ki so postali temelj demokracije, enakosti, človekovih pravic in pravne države Slovenije (Sds.si/ Program SDS).

Drugo poglavje programa, poimenovano Središčne vrednote, predstavlja temeljne vrednote stranke, ki se jim posvetim v nadaljevanju.

a) Svoboda

SDS kot osrednjo vrednoto izpostavi svobodo. V ospredje postavi posameznika. Svoboda posameznika je po mnenju stranke središčna vrednota naše kulture in civilizacije. Svoboda posameznika je omejena le z enako svobodo drugih ljudi. Posamezniku moramo v iskanju svobode dopuščati avtonomno delovanje. SDS v programu zapiše, da je naloga družbenih struktur, da omogočijo posamezniku uveljavitev in uresničitev svojih upravičenih interesov in pravic (prav tam).

b) Človekovo dostojanstvo

»Človekovo dostojanstvo pomeni, da vsakemu posamezniku, ne glede na raso, vero, spol, politično in socialno okolje ali katere druge razlike, pripadajo enake pravice, svoboščine, odgovornosti ter tudi čast in spoštovanje. Spoštovanje človekovega dostojanstva predpostavlja tudi popravo krivic iz preteklosti. Skupno prihodnost lahko gradimo le na podlagi sprave, ki je ni mogoče uresničiti brez iskanja resnice in pravice« (prav tam).

c) Pravičnost

Pravičnost v stranki SDS pojmujejo kot enakost pred zakonom za vse. Za vsakega posameznika veljajo enaka pravila. Družba mora postaviti takšne temelje, da na začetku zagotavljajo vsem enake možnosti za razvoj. Naloga države je, da zagotovi okoliščine za vzpostavitev pravične družbe (prav tam).

d) Solidarnost

V SDS za vrednoto solidarnosti predpostavljajo, da ljudje s tem, ko smo odvisni drug od drugega, sprejemamo vzajemno odgovornost do drugega in družbe tako za sedanje kot prihodnje generacije. Izpostavijo poseben vidik solidarnosti, to je etično solidarnost. Ta govori o tem, da če nekdo živi v pomanjkanju in je potreben pomoči, je naša naloga, da mu priskočimo na pomoč. Ravnodušnost je po njihovem mnenju rak rana etične solidarnosti (prav tam).

e) Domoljubnost

Domoljubnost v stranki predstavlja pozitivna navezanost na domovino, njeno kulturo in izročila, zlasti na jezik, kar je povezano z oblikovanjem kolektivne identitete na nacionalni in kulturne raznolikosti na globalni ravni. Domoljubnost je pomembna z vidika ohranjanja in razvoja manjših narodov in kultur, kamor lahko štejemo tudi Slovenijo (prav tam).

f) Pozitiven odnos do okolja

Ta vrednota si prizadeva za izboljšavo našega okolja, v kar je všteta tako živa kot neživa narava. Da bi dosegli odgovornejše ravnanje do okolja, si v stranki prizadevajo, da bi šle vrednote v smeri razvoja takšnega gospodarstva in tehnologije, ki bi imela blagodejnejši vpliv na okolje. Prizadevajo si za bolj smotrno ravnanje z odpadki in rabo prostora (prav tam).

g) Demokracija

Vse zgoraj opisane vrednote se lahko vzpostavijo le pod mehanizmom demokracije. Demokracija ne pomeni le vladavine (od večine izvoljene) politične elite, temveč tudi enakopraven in strpen dialog na podlagi racionalnih argumentov ter varstvo pravic in interesov različnih manjšin. Za stranko SDS ni dovolj le, da se o vrednotah govori, temveč je treba zgoraj našteje vrednote tudi živeti in jih uveljavljati. Na koncu vzpostavijo še dinamičnost demokracije, kjer manjšine sčasoma lahko pridobijo status večine in obratno (prav tam).

Vse omenjene politične stranke pa imajo veliko skupnih vrednot. V naslednjem poglavju tako predstavim najpomembnejše posamezne sklope posameznih vrednot. Na podlagi skupnih vrednot postavim sklep o vrednotnem sistemu, ki ga zagovarjajo stranke NSi, SLS in SDS.

6 SKUPNE VREDNOTE

Stranke NSi, SDS in SLS se v javnosti včasih predstavljajo pod skupnim imenom »pomladne stranke«. Omenjene stranke širijo svoje vrednote tudi prek zborov in institutov. Inštitut dr. Janeza Evangelista Kreka je tako najtesneje prepleten s stranko NSi. Pod strankinim okriljem deluje tudi Zbor za vrednote. Stranki SDS in NSi sta leta 2004 ustanovili Zbor za republiko, kjer pa je SDS prevzela vodilno vlogo. Stranka SDS tesno sodeluje tudi z Inštitutom dr. Jožeta Pučnika.

V nadaljevanju predstavljam skupne vrednote strank. Te skupne vrednote predstavljajo stičiščne točke med posameznimi strankami. Sočasno pa na primeru družinskega zakonika pokažem, kako se občečloveške vrednote hitro pretvorijo za politični namen.

a) DOMOVINA, DOMOLJUBJE

Ena izmed temeljnih skupnih točk omenjenih strank je njihov odnos do domovine, slovenstva. Vse tri stranke gojijo izredno pozitiven odnos do domovine in slovenstva. Zelo veliko jim pomenita osamosvojitve in lastna država. Veliko časa namenjajo za tematiko domovine (poskus spremembe himne s strani SDS, ustanovitev Združenja za vrednote slovenske osamosvojitve itd.).

Na spletni strani SDS tako že s samimi naslovi člankov poudarijo njihov odnos do domovine. Tako se eden izmed naslovov glasi »Ta država je še premalo domovina«, spet drugi »Slovenija, domovina, ki v srcih te nosimo!« (SDS.si 2011, 26. junij; SDS.si 2011, 27. junij).

Tudi v SLS stremijo h krepitvi in ohranitvi nacionalne identitete. V SLS si tako prizadevajo za ohranitev slovenskega naroda, povezanost in sodelovanje vseh Slovencev in Slovenk doma, v zamejstvu in po svetu ter za narodov blagor in razvoj (Program SLS in resolucije

2007, 10). V NSi se zavzemajo tudi za »več domovine« skozi kulturo in izobraževanje. Eden izmed takih dogodkov je tudi prireditev Festival slovenske domoljubne pesmi, ki se ga udeležujejo predstavniki vseh treh strank.

b) KRŠČANSTVO

Vse stranke zasledujejo univerzalne krščanske vrednote, kot so mir, pravičnost, enakost, solidarnost itd.

NSi se že v samem imenu pojmuje kot krščanska ljudska stranka. Tako je že bivši predsednik NSi dr. Andrej Bajuk večkrat dejal, da je krščanska tradicija vrednota, na katero NSi prisega in na kateri gradi vsa strankina stališča in delovanje. V stranki si prizadevajo, da bi »duh« krščanskih vrednot v politiki deloval v dobrobit vseh (STA 2008, 30. avgust; Temeljni program Blizu ljudem 2009, 6). Za stranko SLS krščanske vrednote pomenijo tradicijo, na podlagi katere iščejo moderne rešitve za prihodnost Slovenije in slovenstva. Politika SLS temelji na ljudskih in krščansko-demokratskih vrednotah. Franc Bogovič je na spletnem omrežju Facebook napisal, da ima Cerkev vso pravico, do opredeljevanja glede vrednotnih in političnih vprašanj. Skrbi pa ga, da so bila ta opredeljevanja večkrat zlorabljeni tako proti Cerkvi kot proti strankam, ki si prizadevajo za krščanske vrednote (Facebook stran stranke SLS 2011, 14. julij). Tako stranka SDS kot njeni sorodni stranki zagovarjajo tradicionalne krščanske vrednote.

c) DRUŽINA

Družina predstavlja temelj vsake družbe. SLS, SDS in NSi namenjajo družini veliko vlogo. Omenjene stranke si krčevito prizadevajo za ohranitev »tradicionalne« družine, zavzemajo se za družine z več otroki, nasprotujejo splavu in evtanaziji.

SLS o družini kot vrednoti zapiše: »Družina je prvo in najpomembnejše okolje, v katerem se oblikuje vsak človek. Družina nam pomeni zaupanje in varnost. Zato želimo ohranjati družino kot vrednoto, ki zagotavlja obstoj slovenskemu narodu« (Temeljni program SLS in resolucije 2007, 9, 12). V stranki si prizadevajo tudi za podporo družinam z več otroki (Temeljni program SLS in resolucije 2007, 39).

Za SDS predstavlja družina primarno okolje, v katerem se posameznik nemoteno razvija, pridobiva pozitivne izkušnje in vrednote ter se uči sprejemati odgovornost za lastno ravnanje in svobodo. Družina mora biti tudi skupnost enakopravnih in demokratičnih odnosov med člani, pri čemer so koristi otrok najpomembnejše vodilo (Program SDS).

NSi ima zelo podobne poglede na pojmovanje družine kot stranki SLS in SDS. Tako je NSi na tretjem kongresu v Mariboru 28. novembra 2009 izdala kongresno resolucijo z naslovom Družina je temelj družbe. V njej izražajo podporo zakonski zvezi med možem in ženo ter se zavzemajo za tradicionalno družino (Družina je temelj družbe 2009, 28. november).

Vse tri stranke pa so tudi ostro nastopile proti zakonu o družinskem zakoniku. Sama tema je z vidika strank SLS, SDS in NSi kontroverzna, ker naj bi zakonik omogočal posvojitve otrok istospolnim parom. V nadaljevanju na kratko predstavim »burno« dogajanje glede obravnavane teme, ki prikaže na politizacijo vrednot.

PRIMER 1: Družinski zakonik

Razprava o družinskem zakoniku je bila ostra in burna. Pokazala je na polarizacijo slovenskega političnega prostora. Zadeva je dosegla vrhunec s padcem zakona na referendumu, ki je bil izveden 25. marca 2012. Za družinski zakonik je glasovalo 45 % volivcev, proti pa 55 % volivcev (Movrin 2012, 25. marec).

Proti družinskemu zakoniku so aktivno nastopile tudi vse tri stranke in katoliška Cerkev, ki podpira ideje desnih strank. V nadaljevanju povzemam nekatere izjave, s katerimi stranke zagovarjajo svoje vrednote, ki so v navzkrižju z zakonikom. V prvi vrsti so politične stranke nastopile proti zakoniku, ker naj bi ta posegal v opredelitev družine.

»Poslanec SLS Mihael Prevc poudarja, da zakonik iz neutemeljenih razlogov briše bistvena določila o družini in otroku in odvzema osnovno pravico do odraščanja ob moškem in ženskem vzoru. Po njegovih besedah zakonik ne prinaša pozitivnih spodbud za ustvarjanje družine. Članica Slovenske ženske zveze pri SLS Metka Zevnik je na novinarski konferenci povedala, da je poseganje v družino in zasliševanje otrok brez prisotnosti staršev ponižujoče« (STA 2012, 20. marec). France Cukjati (2011, 2. september) iz SDS meni, da družinski

zakonik posega v družino kot temeljno celico naroda, zato mora o tem vprašanju imeti zadnjo besedo ljudstvo. V Ženskem odboru SDS (2011, 23. junij) so ocenili, da bi sprejetje družinskega zakonika pripeljalo do poligona, na katerem se bo lahko eksperimentiralo s pravicami otrok, ki pa bi jih morali najbolj varovati. NSi je mnenja, da bi družinski zakonik pripeljal do razvrednotenja družine (STA 2009, 28. oktober). Družinski zakonik je po mnenju NSi nenaraven.¹² Tudi v Zboru za vrednote, ki deluje pod okriljem NSi, so mnenja, da bi bilo sprejetje zakonika škodljivo za otroke.¹³

Dr. Anton Stres ob izidu referendumu: »S samim referendumskim izidom temeljne vrednote družine še niso zagotovljene, potrebno je, da jih živimo v vsakdanjem življenju in medčloveških odnosih. Družina, v kateri lahko otroci odraščajo ob vzgojni podpori očeta in matere, torej ostaja naša temeljna zavezanost in si bomo za to tudi še naprej prizadevali« (Družina.si 2012, 26. marec).

Vrednota družine, kot jo razlagajo zgornje stranke, ostaja neomajana kljub pojavu zunajzakonskih skupnosti, istospolnih skupnosti, enostarševskih družin itd. Družinski zakonik je nazoren primer, kako se občečloveška vrednota družine uporabi za politični namen.

d) POSAMEZNIK IN ZASEBNA POBUDA

V programih obravnavanih političnih strank ima pomembno vlogo tudi vrednota individualizma, ki je skupna vsem strankam. Kaže se prek tega, da vse stranke zagovarjajo omejeno vlogo države, zasebno lastnino in prosto-tržno gospodarstvo. Posameznik mora prevzeti nase osebno odgovornost. Vsem posameznikom mora država zagotoviti enake možnosti za uspeh, ne sme pa kasneje s svojimi ukrepi omejevati najuspešnejših posameznikov. SLS o vlogi države zapiše: »Državno posredovanje odločno zavračamo povsod, kjer je mogoče, saj naj posamezniki, pravne osebe in družbene skupine same urejajo medsebojne odnose ter rešujejo morebitne spore. Država naj poseže le takrat, ko je to nujno potrebno za zagotavljanje posameznikove svobode ter pravičnosti« (Program SLS in resolucije 2007, 10). V praksi se je pokazalo, da je SLS nenaklonjena prodaji državnega premoženja (prva prodaja Telekoma Slovenije, Mercator itd.). Državo vidijo kot zaščitnico zasebne lastnine in svobode posameznika. Vse tri stranke se zavzemajo za samostojno,

¹² http://nsi.si/print.html&p_docid=2777

¹³ http://www.nsi.si/print.html&p_docid=6042

ustvarjalno delo. Posameznik je lahko svoboden, če ima možnost nastopati avtonomno in če mu družbene strukture omogočajo, da uveljavlja in uresničuje svoje upravičene interese in pravice (Sds.si/ Program SDS). Tako menijo, da bi moral posameznik od skupnosti pričakovati samo tisto, česar res ne more dobro opraviti sam. Država mora biti pravična do posameznika in do skupnosti, zato mora skrbeti za skupni blagor (Temeljni program Blizu ljudem 2009, 10–11). Hkrati pa vse stranke zagovarjajo pomoč sočloveku, ko se ta znajde v resnični stiski. Verjamejo tudi v solidarnost posameznika.

»Podpiramo solidarnost v primerih, ko posameznik, skupina ljudi, narod ali država iz objektivnih razlogov potrebujejo solidarnostno pomoč in smo proti izrabljanju te pomoči za osebno okoriščanje« (Temeljni program Blizu ljudem 2009, 21).

PRIMER 2: Sprememba zakona o arhivih

S tem drugim primerom želim opozoriti na dejstvo, da so politične vrednote poštenosti, enakopravnosti in delovanja v skupno dobro hitro relativizirane za lastne potrebe. Novela zakona o arhivih je vzorčen prikaz, da se političnih strank SLS, SDS in NSi ne sme izenačevati. Ko gre za nabiranje političnih točk, so vsa prejšnja zaveznitva pozabljena.

Državni zbor je na seji 28. 1. 2014 sprejel Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih (ZVDAGA-A). V politični sferi in javnosti se je vnela ostra in žolčna debata. Sam zakon je sprožil oster spor tudi znotraj opozicijskih strank. V nadaljevanju orišem spor, ki je »vzplamenel« zlasti med strankama SDS in NSi. Spor je razgalil vso negativnost na področju političnih vrednot. Vsebina zakona pa je dostopna na spletni strani ministrstva za kulturo¹⁴.

- **Spor med strankami**

Najostreje je proti novemu zakonu nastopila stranka SDS. Med drugim se je odločila tudi za zbiranje podpisov za referendum. Zbiranje podpisov je bilo uspešno, saj je stranka uspela zbrati več 40 tisoč podpisov. Referendum je bil izveden 4. maja 2014 (neuspešno). Na drugi strani pa sta se stranki NSi in SLS odločili, da pri zbiranju podpisov ne bosta sodelovali, kar je sprožilo hud spor med strankami. NSi je celo podprla novelo zakona. SLS, ki je referendum sicer podpirala, pa se je odločila, da podpisov ne bo pomagala zbirati.

¹⁴ Vir: http://www.mk.gov.si/nc/si/medijsko_sredisce/novica/article/1328/5970/

- **Stališče SDS**

Na spletni strani stranke SDS praktično vsak dan zasledimo vsaj en zapis, zakaj po njihovem mnenju s tem zakonom arhive zapirajo in ne (kot trdijo predlagatelji in NSi) odpirajo. V nadaljevanju predstavljam nekaj izjav vidnejših predstavnikov stranke oziroma njihovih podpornikov.

Nekatere izjave prvopodpisane pod referendumsko pobudo poslanke Eve Irgl: »arhivsko gradivo mora ostati odprto zaradi zgodovinske resnice«, »SDV je ugrabljala in morila tako domače kot tuje državljane, zato je zelo pomembno, da arhivi ostanejo odprti, da zgodovinska resnica lahko pride na plan«. Med drugim apelira tudi na mlade: »Vabim vse mlade, ki prav zaradi čustvene in časovne distance lahko na vprašanja polpretekle zgodovine gledate neobremenjeno, da se nam v velikem številu pridružite in oddate svoj podpis proti zaprtju arhivov. Verjamem, da se zavedate, kako pomembno je, da narod pozna svojo preteklost, saj le tako lahko s polnimi pljuči zadiha v prihodnost« (SDS.si 2014, 1. in 13. februar).

Nekdanji minister za kulturo dr. Vasko Simoniti pravi, da se skuša s tem zakonom uveljaviti nekdanje vrednote. Po njegovem mnenju te stare vrednote poskušajo temeljiti na »izmišljeni in s silo uveljavljeni pravici, da pripada oblast samo tistim, ki so trdili, da imajo do nje pravico, ker le oni zaradi zgodovine vidijo v prihodnost. Ti ljudje se niso umaknili in niso bili umaknjeni. Ti »vidci v prihodnost« so še vedno tu kot politični odločevalci in ne popuščajo v ničemer oz. popuščajo samo takrat, ko so, ker so zavezani kulturi nasilja, v to prisiljeni« (SDS.si 2014, 8. februar). Med podporniki zbiranja podpisov za referendum so tudi Zbor za republiko, Nova Slovenska Zaveza (domobransko društvo)¹⁵ in Institut dr. Jožeta Pučnika. Članica Zbora doc. dr. Tamara Griesser - Pečar (publicistka in zgodovinarica) trdi, da nov zakon »predpisuje anonimizacijo in ne razlikuje med žrtvami in storilci. To predstavlja največji problem novele, saj postavlja pod vprašaj vrednote na katerih stoji Slovenija« (SDS.si 2014 14. februar).

Justin Stanovnik med drugim o arhivih zapiše: »Spričo tega najosnovnejšega in najbolj človeškega odnosa, spričo usmiljenja in spoštovanja, moramo kot ljudje – posebej kot

¹⁵ Njihovo stališče si lahko preberete na naslovni strani: <http://www.zaveza.si/>

državljeni – doseči, da bodo tisti papirji postal nedotakljivi, absolutno nedotakljivi. Samo takšna državljanska intervencija lahko prepreči ponavljanje novih in – z vajo – bolj in bolj rafiniranih manipulacij. Vsi smo državljani, zato mislim, da utegne biti žaljivo govoriti o tem, kako lahko, oziroma, kako moramo to narediti.« (SDS.si 2014, 11. marec).

- **Stališče NSi in SLS**

V stranki NSi se jim zdi zakon sprejemljiv iz več razlogov. Med drugim si želijo jasno preteklost, resnico in normalno delovanje države. Po njihovem mnenju novi zakon povečuje dostopnost arhivskega gradiva. Vse o stališčih NSi glede arhivov je dostopno na njihovi spletni strani.¹⁶

Poslanec SLS Janez Ribič v imenu stranke pove: »... v SLS si od osamosvojitve naprej prizadevamo, da bi bile vse arhivske zadeve dostopne vsem, in ne vem, zakaj je koaliciji toliko do tega, da bi vse skrila, pa ne samo na tem področju, ampak tudi na drugih« (SLS.si 2014, 4. februar). Mnenje predsednika stranke SLS Franca Bogoviča: »SLS niti nima člana v komisiji za človekove pravice v državnem zboru, smo se pa jasno opredelili in tako kot vsa slovenska javnost pričakujemo, da se vsi dosjeji odprejo ter da se pride resnici do dna. Se pa bojim, da je to spet orodje za preusmerjanje pozornosti od ključnih problemov naše družbe, ki se dogajajo v ozadju« (Starič 2014, 3. februar).

Stranka SLS med vsemi tremi strankami poskuša zasedati nevtralni položaj in se ne želi aktivno vmešavati v ideološki boj.

- **Boj v medijih in na socialnih omrežjih**

V ideološki boj med strankami so se vključili tudi mediji. Zlasti sta aktivna tednika Reporter in Demokracija, ki v veliki večini primerov zastopata stališča stranke SDS. Nekateri naslovi njihovih člankov so bili še posebej ostri do stranke NSi: »Neverjetno, NSi podprla omejevanje dostopa do udbovskega arhiva«, »Pozitivna in Nova Slovenija v objemu glede udbovskih arhivov«, »Janša o glasovanju poslancev NSi: Sramota!« itd. Razplamtela se je tudi vojna na

¹⁶ Vir: <http://www.nsi.si/arhivi>

Twitterju. Zlasti je bila ostra debata med Ljudmilo Novak in Janezom Janšo¹⁷ (Kršinar 2014, 29. januar; Reporter 2014, 28. Februar; STA v Reporter.si 2014, 29. januar).

- **Spor z Matejem Toninom**

Upravičena je domneva, da je spor o arhivih vsaj delno povezan tudi s poslancem NSi Matejem Toninom¹⁸. Ta je v začetku leta 2012 razburkal odnose s tem, ko je podprl ureditev, ki je bivšemu predsedniku republike Milanu Kučanu omogočila prejemanje dodatka k pokojnini. S tem je hotel narediti konec maščevalni politiki. V krščanskem duhu je s tem dejanjem želel prenehati s staro delitvijo (RTVSLO.si 2013, 2. januar). S tem pa je povzročil spor znotraj same stranke kot tudi širše. Najprej se je znašel na zagovoru pred izvršilnim odborom NSi, kjer je prejel podporo devetih članov, ob dveh glasovih proti (Tonin.si 2013, 10. januar). S tem dejanjem je NSi nakazala, da bo v prihodnje stavila na modernizacijo in naslon na mlajše članstvo, ki je ideološko manj obremenjeno. Najostreje so se odzvali v stranki SDS. »Napad« na Tonina je potekal predvsem prek tednikov in portalov Reporter in Demokracija ter Politikis.si. Omenjeni mediji veljajo za lojalne stranki SDS.¹⁹

PRIMER 3: Volitve v Evropski parlament in pravnomočna obsodba Janeza Janše

Medtem pa se je med strankami odprla še ena fronta. SLS in NSi iščeta možnosti za povezovanje med strankama. SLS in NSi sta tako nastopili na skupni listi za volitve v Evropski parlament. Omenjala pa se je tudi vnovična združitev strank za naslednje parlamentarne volitve. Stranki SLS in NSi sklepata, da bosta združeni lahko dosegli boljši rezultat. Stranki tako poskušati zasledovati čim več skupnih vrednot in interesov. Na tem mestu ne smemo pozabiti, da sta se leta 2000 združili stranki SLS in SKD (Slovenski krščanski demokrati). Vendar je že kmalu zaradi nesoglasij glede volilnega sistema in različnega pogleda na delo vlade prišlo do odcepa in nastanka stranke NSi (Delo 2011).

¹⁷ Twitti so dostopni na: <http://www.zurnal24.si/na-twitterju-med-sds-in-nsi-leti-perje-clanek-222160>

¹⁸ Poslanec, vodja poslanske skupine in podpredsednik NSi. Predstavnik mlajše generacije politikov.

¹⁹ Nekaj internetnih povezav, kjer si lahko ogledate ostre izjave proti Mateju Toninu:

<http://www.politikis.si/?p=95257>

<http://demokracija.si/slovenija/politika/17519-reporter-matej-tonin-obranil-dodatek-h-kuanovi-pokojnini>

<http://www.casnik.si/index.php/2013/01/11/tonin-novi-pucko/>

Povezovanje med strankama je mogoče gledati še v luči pravnomočne obsodbe predsednika stranke SDS Janeza Janše. Stranki tako računata, da bi obsodba najvidnejšega politika slovenske desnice pomenila prehod volivcev SDS k volivcem NSi in SLS. Ljudmila Novak je v enem izmed intervjujev dejala, da z »destruktivnimi osebami na čelu desnica nima nikakršne možnosti, da bi ponovno vodila Slovenijo« (Demokracija 2014). Podobnega mnenja, da Janša ni več primeren kandidat za vodjo koalicije, je tudi predsednik SLS Franc Bogovič (Delo 2014).

7 SKLEP

Vrednote v politiki predstavljajo pomembno stično točko med politično stranko in volivci. Politične stranke tako poskušajo prek vrednot pridobiti na svojo stran čim širši krog volivcev. Vrednote tako predstavljajo osrednjo točko v politiki. Politične stranke se zavedajo, da volilci hitro spreminjajo svoje vrednotne poglede in sodbe. Zato tudi same stranke prilagajajo vrednote glede na potrebe. Papir in všečni govori prenesejo vse, pretvorba govorov v dejanja pa je veliko težji proces.

SLS, SDS in NSi tako zagovarjajo vrednote krščanstva, ki temeljijo na pravičnosti, solidarnosti, karitativnosti, enakopravnosti itd. Zavzemajo se za »nuklearno« družino z veliko otroki. V ospredje postavljajo pomen slovenstva in domoljubja. Vloga države naj bo omejena na razsodniško funkcijo. V ospredje naj bi stopila posameznik in zasebna pobuda. S tem pa se zmanjša vloga socialne države. Le zasebna lastnina lahko po njihovem mnenju ponudi svobodo. Te vrednote so pomembne tudi znatnemu deležu slovenskih državljanov. To nakazujejo volilni rezultati in vsakodnevna dejanja političnih strank in njihovih volilcev. Pomen nekaterih izmed teh vrednot se danes sicer postavlja pod vprašaj, vendar lahko sklenem, da so vrednote političnih strank SLS, SDS in NSi pomembne in aktualne tudi danes.

Vse politične stranke zagovarjajo tudi temeljne politične vrednote poštenosti, sodelovanja, odprtosti, delovanja v skupno dobro, delovanja po načelu preglednosti in integritete. Primeri, predstavljeni v diplomskem delu, pa nazorno prikažejo, po katerih političnih vrednotah deluje politika v Sloveniji in tudi v naši soseščini. Politične stranke pod vodstvom Silvija

Berlusconi v Italiji, Viktorja Orbana na Madžarskem in sedaj že pravnomočno obsojenega Iva Sanaderja na Hrvaškem izrabljajo posamezne družbene problematike za širjenje svojega vpliva. Politika tako postane boj za oblast in prestiž. Politične stranke tako večkrat delujejo po načelu oportunitizma. V primeru, da jim združitev prinaša koristi, so pripravljene na sodelovanje. Ko pride do drugačnega pogleda na stvari, pa se pojavijo spori. Včerajšnji zavezniki so danes največji nasprotniki. Diskreditacija postane osnovno politično sredstvo.

Politične stranke SLS, SDS in NSi imajo mnogo skupnih vrednot. Na primeru družinskega zakonika je prikazana njihova zmožnost složnega sodelovanja. Prav tako sodelovanje nakazuje tudi skupen nastop SLS in NSi na evropskih volitvah. Vse tri stranke spadajo tudi pod okrilje Evropske ljudske stranke. Tako tudi v Bruslju večkrat nastopijo pod okriljem skupnih vrednot. Vendar pa je že primer, povezan z novelo o arhivskem gradivu, razkril tudi ostra nasprotja med obravnavanimi strankami. Novela o arhivih prav tako prikaže boj za prevladujoč vpliv znotraj stranke NSi. Veliko razprtij med strankami je povzročila tudi pravnomočna obsodba predsednika SDS Janeza Janše. V zadnjem obdobju je namreč prišlo do močnega zasuka stranke SDS v skrajno desno. Nedavni izpad stranke SLS iz parlamenta bo verjetno privedel do določenih sprememb pri samih vrednotah stranke. Diplomatska in reformno naravnana drža NSi, ki smo ji priča zadnje čase pa nakazuje na odmik od stranke SDS.

Sklenem lahko, da imajo politične stranke SLS, SDS in NSI veliko skupnih vrednot, a gre kljub temu za politično, ekonomsko in programsko ločene stranke, ki se jih ne sme zamenjavati ali enačiti med sabo. Tudi same stranke v svojih izjavah in dejanjih potrjujejo to trditev. Vse tri stranke imajo tudi sebi zvesto volilno bazo, ki pa je začela kazati znake dvoma. To potrjujejo tudi ankete, ki kažejo na ogromno nezadovoljstvo državljanov nad političnimi strankami in njihovimi vrednotami. Zato je v prihodnje pričakovati nadaljna razhajanja med političnimi strankami SLS, SDS in NSi. Ker pa je politika dinamična in težko predvidljiva, bo dogajanje med strankami SLS, SDS in NSi zanimivo spremljati še naprej.

8 LITERATURA

- Avbelj, Matej. 2013. Slovenija kot demokratična in pravna država. V *Evropska slovenija*, ur. Matej Avbelj, Gašper Dovžan, Jernej Letnar Čer nič in Miha Movrin, 77–107. Ljubljana: Inštitut Nove revije.
- Bienfait, H.F. in W.E.A. van Beek. 2001. *Right and Left as Political Categories*. Sankt Augustin: Antrophos Institute.
- Bobbio, Norberto. 1995. *Desnica in levica*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Boff, Leonardo. 1986. *Cerkev: karizma in moč*. Maribor: Založba obzorja.
- Bogovič, Franc. 2011. *Se Cerkev preveč vmešava v aktualno politiko?*-SIOL.net. Dostopno prek: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1710045896776&id=241007802613 (15. November 2013).
- CJM. 2013. *Politbarometer 1/2013*. Dostopno prek: https://www.ip-rs.si/fileadmin/user.../politbarometer_1-2013.pdf (1. april 2014).
- Cukjati, France. 2011. *Družinski zakonik ne varuje družine*. Dostopno prek: <http://www.sds.si/news/9721> (22. november 2013).
- Čagran, Branka, Majda Pšunder in Samo Fošnarič. 2004. *Priročnik za izdelavo diplomskega dela*. Maribor: Pedagoška fakulteta.
- Delo. 2011. Kratka zgodovina SLS, Desus in NSi. *Delo*, 4. december. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/volitve/kratka-zgodovina-sls-desus-in-nsi.html> (5. maj 2014).
- --- 2014. Novakova, Bogovič: Janša ne more več voditi koalicije ali vlade, 28. april. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/politika/novakova-bogovic-jansa-ne-more-vec-voditi-koalicije-ali-vlade.html> (15. maj 2014).
- Demokracija. 2014. Žalostno: Ljudmila Novak v Kučanovem glasilu primitivno napada Janšo. *Delo*, 14. februar. Dostopno prek: <http://demokracija.si/v-fokusu/politika/27648-alostno-ljudmila-novak-v-kuanovem-glasilu-primitivno-napada-jano> (15. maj 2014).
- Domhoff, G. William. 2013. The Left and the Right in Thinking, Personality, and Politics. Dostopno prek: http://www2.ucsc.edu/whorulesamerica/change/left_and_right.html (16. marec 2014).

- Drole, Petra. 2005. "Družinsko življenje je za mlade vrednota številka ena!". *Dnevnik*, 16. maj. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/slovenija/125244> (10. maj 2014).
- Družina.si. 2012. *Družina ostaja naša temeljna zavezanost*. Dostopno prek: <http://www.druzina.si/icd/spletnastran.nsf/all/7C4336D91E0341B6C12579CD002BCEE9?OpenDocument> (2. maj 2014).
- Fagan F., Patrick. 2006. *Why Religion Matters Even More: The Impact of Religious Practise on Social Stability*. Dostopno prek: <http://www.heritage.org/research/reports/2006/12/why-religion-matters-even-more-the-impact-of-religious-practice-on-social-stability>. (29. marec 2014).
- Finance. 2010. *Lahovnik: Delež državne lastnine v gospodarstvu je pri nas največji v EU*. *Finance*, 10. julij. Dostopno prek: <http://www.finance.si/284472/Lahovnik-Dele%C5BE-dr%C5%BEavne-lastnine-v-gospodarstvu-je-pri-nas-najve%C4%8Dji-v-EU> (6. april 2014).
- Gabriel, Oscar W. 1994. Political Efficacy and Trust. V *The Impact of Values*, ur. Jan W. Van Deth in Elinor Scarbrough, 357–389. New York: Oxford University Press.
- Gabriel, Oscar W. in Jan W. Van Deth. 1994. Political Interest. V *The Impact of Values*, ur. Jan W. Van Deth in Elinor Scarbrough, 390–411. New York: Oxford University Press.
- Glucks, Nenad. 2013. *Reporter: Matej Tonin ohranil dodatek h Kučanovi pokojnini*. Dostopno prek: <http://demokracija.si/slovenija/politika/17519-reporter-matej-tonin-obranil-dodatek-h-kuanovi-pokojnini> (12. maj 2014).
- Goren, Paul. 2005. Party Identification and Core Political Values. *American Journal of Political Science*, 49 (4) 882-897. Dostopno prek: www.Polisci.umn.edu/~pgoren/AJPS%2005.pdf (8. maj 2014).
- Grmič, Vekoslav. 1997. Politika in morala. V *Etika in morala v sodobni družbi*, ur. Vojan Rus, 7–12. Ljubljana: Društvo T.G. Masaryk za filozofsko antropologijo, etiko ter za humanistične in družbene vede.
- Held, Virginia. 2006. *The Ethics of Care*. New York: Oxford University Press.
- Hribar Spomenka. 2009. *Etika in morala v politiki*. Dostopno prek: www.sinteza.co/wp.../02/Posvet1-gradivaa-Spomenka-Hribar.pdf (2. april 2014).
- Inglehard, Ronald in Christian Welzel. 2010. *"Changing Mass Priorities: The Link Between Modernization and Democracy."* Dostopno prek: <http://www>.

- worldvaluessurvey.org/wvs/articles/folder_published/article_base_54 (2. November 2013).
- IJEK. 2011. *O Institutu*. Dostopno prek: <http://www.ijek.si/o-institutu/> (17. December 2013).
 - Jerovec, Leon. 1999. *Za uspešno in srečno Slovenijo*. Ljubljana: samozaložba.
 - Jogan, Maca. 2009. *Katere vrednote in kakšni vzorniki?* V *Vrednote za prihodnost*, ur. Vladimir Kavčič, Janez Korošec, Božo Kovač in Tit Turnšek, 23–29. Ljubljana: ZZB za vrednote NOB Slovenije.
 - Johnson, Stephen in Joseph B. Tamney. 1996. *The political impact of traditional family values*. London: Taylor&Francis.
 - Kečanović, Bećir. 2012. Na integriteti utemeljen odnos do skupnih vrednot. V *Javna etika in integriteta: Odgovornost za skupne vrednote*, ur. Bećir Kečanović, 155–186. Ljubljana: Komisija za preprečevanje korupcije.
 - Kinder, Donald R. 1998. Opinion and Action in the Realm of Politics. V *Handbook of Social Psychology 4th ed.*, ur. Anthony R. Pratkanis, Stephen J. Breckler in Anthony G. Greenwald, 778–867. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Press.
 - Klopčič, Vera. 2009. *Vrednote, mi in drugi*. V *Vrednote za prihodnost*, ur. Vladimir Kavčič, Janez Korošec, Božo Kovač in Tit Turnšek, 140–143. Ljubljana: ZZB za vrednote NOB Slovenije.
 - Knutsen, Oddbjorn. 1994. Left-Right Materialist Value Orientations. V *The impact of values*, ur. Jan W. Van Deth in Elinor Scarbrough, 160–196. New York: Oxford University Press.
 - Kršinar, Igor. 2014. *Neverjetno, NSI podprla omejevanje dostopa do udbovskega arhiva*. Dostopno prek: <http://www.reporter.si/iz-tiskane-izdaje/neverjetno-nsi-podprla-omejevanje-dostopa-do-udbovskega-arhiva/21938> (10. marec 2014).
 - Kržišnik, Štefan. 2013. *Prisilna enakost nas ne bo osrečila*. Dostopno prek: <http://www.iskreni.net/stefan-krzisnik/2020-prisilna-enakost-nas-ne-bo-osrecila.html> (10. november 2013).
 - Latouche, Serge. 2009. *Preživeti razvoj*. Ljubljana: Založba *cf.
 - Lukšič, Igor. 1997. Moralnost v politični kulturi. V *Etika in morala v sodobni družbi*, ur. Vojan Rus, 199–206. Ljubljana: Društvo T. G. Masaryk za filozofsko antropologijo, etiko ter za humanistične in družbene vede.

- --- 2006. *Politična kultura (Političnost morale)*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Medvešek, Mojca. 2007. Razmišljanja o pojavih nestrpnosti in etnične distance v slovenski družbi. V *Priseljenci*, ur. Miran Komac, 187–217 Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Ministrstvo za kulturo. 2014. *Novela zakona za odprte arhive*. Dostopno prek: http://www.mk.gov.si/nc/si/medijsko_sredisce/novica/article/1328/5970/ (26. maj 2014).
- Montgomery, David. 2013. *Madness & Truth. My research on Egypt*. Dostopno prek: <http://dumontgomery.com/2013/07/my-research-on-egypt/> (25. april 2014).
- Movrin, Polona. 2012. *Družinski zakonik zavrjen*. Dostopno prek: <http://www.zurnal24.si/v-zivo-rezultati-referenduma-o-druzinskem-zakoniku-clanek-152140> (23. november 2013).
- Musek, Janek. 1993a. *Osebnost in vrednote*. Ljubljana: Educy.
- --- 1993b. Duhovna kriza, vrednote in psihologija. *Psihološka obzorja* 2 (3/4). Dostopno prek: www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc35TSUY8M/.../PDF (9. maj 2014).
- NSi. 2009a. *Kongresna resolucija: Družina je temelj družbe*. Dostopno prek: <http://nsi.si/assets/files/resolucijadruzina.pdf> (15. oktober 2013).
- --- 2009b. *Temeljni program Blizu ljudem*. Dostopno prek: <http://www.nsi.si/assets/files/Temeljniprogram%20Blizuljudem.pdf> (16. oktober 2013).
- --- 2010. *Družinski zakonik nesprejemljiv*. Dostopno prek: http://nsi.si/print.html&p_docid=2777 (13. maj 2014).
- --- 2011. *Zbor za vrednote*. Dostopno prek: <http://www.nsi.si/zbor-za-vrednote.html> (17. oktober 2013).
- --- 2012. *Zbor za vrednote: Predlagani družinski zakonik ne sledi koristim otroka*. Dostopno prek: http://www.nsi.si/print.html&p_docid=6042 (13. maj 2014).
- --- 2014a. *Za odprte arhive*. Dostopno prek: <http://www.nsi.si/arhivi> (20. maj 2014).
- --- 2014b. *Odgovori za prihodnost*. Dostopno prek: <http://www.nsi.si/program-nsi-odgovori-za-prihodnost.html> (29. junij 2014).
- Otrin, Blaž. 2013. *Tonin-novi Pucko*. Dostopno prek: <http://www.casnik.si/index.php/2013/01/11/tonin-novi-pucko/> (10. maj 2014).

- Ovsenik, Ana. 2014. *Episcenter:SD izgublja, SDS pridobiva*. Dostopno prek: http://www.siol.net/novice/slovenija/2014/02/episcenter_kako_bi_volili_februarja.aspx (6. april 2014).
- Politikis.si. 2013. *Matej Tonin v "rdeči-zvezdni" debati udaril po SDS in še enkrat utemeljil, zakaj je glasoval za Kučanovo pokojnino*. Dostopno prek: <http://www.politikis.si/?p=95257> (13. maj 2014).
- Reporter. 2014. *Pozitivna in Nova Slovenija v objemu glede udbovskih arhivov*. *Reporter*, 28. februar. Dostopno prek: <http://www.reporter.si/slovenija/pozitivna-nova-slovenija-v-objemu-glede-udbovskih-arhivov/22694> (10. marec 2014).
- RTVSLO.si. 2013. *Matej Tonin: Minilustracija proti Kučanu ne bi rešila ničesar*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/slovenija/matej-tonin-minilustracija-proti-kucanu-ne-bi-resila-nicesar/299295> (6. april 2014).
- --- 2014. *Slovenski utrip:Z demokracijo v Sloveniji zadovoljnih le 7 odstotkov*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/moja-generacija/slovenski-utrip-z-demokracijo-v-sloveniji-zadovoljnih-le-7-odstotkov/332289> (3. april 2014).
- Rus, Veljko in Toš Niko. 2005. *Vrednote Slovencev in Evropejcev*. Ljubljana: Fdv, IDV – CJMMK
- --- (ženski odbor). 2011a. *Luknjičav družinski zakonik*. Dostopno prek: <http://www.sds.si/news/9290> (25. november 2013).
- --- 2011b. *Ta država je še premalo domovina*. Dostopno prek: <http://www.sds.si/news/9313> (6. november 2013).
- --- 2011c. *Slovenija, domovina, ki v srcih te nosimo!*. Dostopno prek: <http://www.sds.si/news/9317> (6. november 2013).
- --- 2014a. *Justin Stanovnik: "Arhive uničujejo tisti, ki se jih bojijo!"*. Dostopno prek: <http://www.sds.si/news/13576> (10. marec 2014).
- --- 2014b. *Zbor za republiko o zapiranju arhivov: Pod vprašajem so vrednote na katerih sloni Slovenija*. Dostopno prek: <http://www.sds.si/news/13504> (10. marec 2014).
- --- 2014c. *Dr. Vasko Simoniti:«Na referendumu je potrebno zakon o arhivih odločno zavrniti»*. Dostopno prek: <http://www.sds.si/news/13467> (10. marec 2014).
- --- 2014d. *Oddajte podpis PROTI zaprtju arhivov in zatiranju zgodovinske resnice*. Dostopno prek: <http://www.sds.si/news/13423> (10. Marec 2014).

- --- 2014e. *Zgodovinarica dr. Tamara Griesser Pečar: »S tem zakonom se enačijo zločinci in žrtve«*. Dostopno prek: <http://www.sds.si/news/13493> (10. marec 2014).
- --- 2015. Prvopodpisana pod referendumsko zahtevo Eva Irgl: "Vprašanje zgodovinske resnice nikoli ne more biti ideološko vprašanje". Dostopno prek: <http://www.sds.si/news/13489> (10. arec 2014).
- --- *Zgodovina*. Dostopno prek: <http://www.sds.si/menu/42> (21. november 2013).
- --- *Program SDS*. Dostopno prek: <http://www.sds.si/menu/5> (17. november 2013).
- Selinšek, Alenka. 2004. *Ženska med družino in kariero*. Dostopno prek: dk.fdv.uni-lj.si/dela/Selinsek-Alenka.PDF (15. Marec 2014).
- SIS. 2006. *Predstavitev stranke*. Dostopno prek: <http://www.sls.si/sl/inside.sls?cid=6C216BA4-2AD7-DCFF-69FC-798E78705EB0&linkid=article> (25. oktober 2013).
- --- 2007. *Program SLS in resolucije*. Dostopno prek: <http://www.sls.si/bin?bin.svc=obj&bin.id=F6ADED3C-1912-A13B-76AA-3B868A6F226F> (26. oktober 2013).
- --- 2013. *SLS Novičnik*. Dostopno prek: <http://www.sls.si/bin?bin.svc=obj&bin.id=70D4609B-CBC1-7C2A-E195-EE221B51F51E> (27. oktober 2013).
- --- 2014. *Bogovič in Ribič: Nepremičninski davek za leto 2014 nam je pobrala narava-zato Vladi RS predlagamo njegovo zamrznitev*. Dostopno prek: <http://www.sls.si/549/bogovic-in-ribic-nepremicninski-davek-za-leto-2014-nam-je-pobrala-narava-zato-vladi-rs-predlagamo-njegovo-zamrznitev/> (10. marec 2014).
- Smrke, Marjan. 2012. Učinki "svete polomije" na zaupanje v cerkev. *Teorija in praksa* 49 (1): 9–31.
- STA. 2008. *Andrej Bajuk: Nsi prisega na krščanske vrednote*. *Dnevnik.si*, 30. avgust. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/clanek/1042203347> (27. oktober 2013).
- --- 2012. *Družinski zakonik: V gibanju svarijo pred neresnicami; po mnenju SLS ni varovalk*. *Dnevnik.si*, 20. marec. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/clanek/1042517943> (5. november 2013).
- ---, sal. 2013. Raziskava Trusted Brand 2013: Največ zaupanja v gasilce, najmanj v politike. *Dnevnik*, 7. marec. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/slovenija/raziskava-trusted-brand-2013-najvec-zaupanja-v-gasilce-najmanj-v-politike> (29. marec 2014).
- --- 2014. Janša o glasovanju poslancev Nsi:sramota!. *Reporter.si*, 29. januar. Dostopno prek: <http://www.reporter.si/slovenija/jan%C5%A1a-o-glasovanju-poslancev-nsi-sramota/21944> (10. marec 2014).

- Stanovnik, Tine. 2007. *Slovenija in vrednote v politiki*. Dostopno prek: <http://www.zares.si/slovenija-in-vrednote-v-politiki/> (5. maj 2014).
- Starič, Tanja. 2014. Franc Bogovič: »Ne bom počel neumnosti, da bi lahko ostal v politiki«. *Delo*, 3. februar. Dostopno prek: <http://www.delo.si/zgodbe/ozadja/franc-bogovic-ne-bom-pocel-neumnosti-da-bi-lahko-ostal-v-politiki.html> (10. marec 2014).
- Sturgis, Patrick. 2003. *Causes and Consequences of Core Political Value Change*. Dostopno prek: <http://epubs.surrey.ac.uk/1865/> (16. Marec 2014).
- Svetlik, Ivan. 2012a. *Država kot skopuška mačeha in nepotrebno breme*. *Delo.si*, 7. julij. Dostopno prek: <http://www.delo.si/zgodbe/sobotnapriloga/vrednotna-slika-o-partikularisticnem-individualizmu.html> (29. oktober 2013).
- --- 2012b. *Vrednote in politika*. *Delo.si*, 4. avgust. Dostopno prek: <http://www.delo.si/zgodbe/sobotnapriloga/vrednote-in-politika.html> (29. Oktober 2013).
- Šinigoj, Jan. 2011. *Slovenija – država blaginje?*. Dostopno prek: http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska_dela_1/pdfs/mb11_sinigoj-jan.pdf (5. april 2014).
- Tomažič, Agata. 2012. *IDENTITETE SLOVENSKE POLITIKE*. Dostopno prek: <http://www.pogledi.si/druzba/identitete-slovenske-politike> (1. april 2014).
- Tonin.si. 2013. *Tonin ostaja vodja poslancev Nove Slovenije*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/slovenija/matej-tonin-minilustracija-proti-kucanu-ne-bi-resilanicesar/299295> (6. april 2014).
- Toš, Niko, ur. 2009. *Vrednote v prehodu IV*. Slovensko javno mnenje 2004-2009. Ljubljana: Fdv, IDV – CJMMK.
- Ule, Andrej. 2006. *Znanost, družba, vrednote*. Maribor: Založba Aristej.
- Ule, Mirjana. 2009. *O vrednotah, ideologijah in novih življenjskih strategijah*. V *Vrednote za prihodnost*, ur. Vladimir Kavčič, Janez Korošec, Božo Kovač in Tit Turnšek, 70–75. Ljubljana: ZZB za vrednote NOB Slovenije
- Van Ness, Raymond K., Kimberly Melinsky, Cheryl L. Buff in Charles F. Seifert. 2010. Work Ethic: Do New Employees Mean New Work Values? V *Journal of Managerial Issues*, 22(1): 20–30.
- Vehovar, Urban. 2009. Vrednote prebisvalstva Republike Slovenije in možnosti za nadaljno modernizacijo slovenske družbe. Dostopno prek: www.dlib.si/details/URN:NBC:SI:DOC-UBLFQEAQ/ (2. april 2014).

- Yankelovich, Daniel. 1994. How Changes in the Economy Are Reshaping American Values. V *Values and Public Policy*., ur. Henry J. Aaron, Thomas E. Mann in Timothy Taylor, 16–53. Washington: The Brookings Institution.
- Židan, Alojzija. 2002. Slovenski nacionalni izobraževalni interesi in EU. *Teorija in praksa* 39 (6): 1048–1058.